

INDRUMĂRI PASTORALE

MĂRTURISIREA PĂCATELOR ȘI POCĂINȚA ÎN TRECUTUL BISERICII

Izbăvirea de păcat și de moartea veșnică e marele dar pe care l-a adus lumii Fiul lui Dumnezeu prin întruparea, răstignirea și învierea Lui și pe care și-l însușește omul în clipa botezului. Voința lui Dumnezeu e ca omul odată primind acest dar al curăției, aceeași eliberare de păcat și de moartea veșnică, să nu mai devină iarăși rob păcatului și morții. «De acum să nu mai păcătuiești, spune Mântuitorul slăbănogului, ca să nu îți se întimple și mai rău» (Ioan 5, 14). «Noi care am murit păcatului, spune și Sf. Apostol Pavel, cum vom mai trăi păcatului?» (Rom. 6, 2).

Dar omul este slab, iar Dumnezeu mult milostiv. Omul cade adeseori în păcat și după ce a fost izbăvit de El la botez, iar Dumnezeu din multa Lui iubire de oameni îi dă iarăși putința să se elibereze de el. Tot Sf. Apostol Pavel spune: «Fraților, chiar când va cădea cineva fără de veste într-o greșală, voi cei duhovnicești îndreptați-l pe unul ca acesta cu duhul blândețelor (Gal. 6, 1).

Astfel tema izbăvirii de păcat, în care se cade așa de ușor, rămâne mai departe o temă centrală a creștinismului. De-a lungul celor două milenii, n-a fost generație, n-a fost suflet de creștin care să nu se fi frământat mai mult sau mai puțin intens de grija izbăvirii de păcat, care să nu fi luptat pentru eliberarea de el. Și e și firesc să fi fost așa, odată ce conștiința creștinului știe că păcatul dacă rămâne în el îi pregătește moartea veșnică. Frământarea aceasta, lupta aceasta, e de aceea esențială creștinismului. Altfel de esențială, încît unde ea încetează sau e tratată cu o prea mare ușurință, păcatul nu mai chinuiește conștiința, unde se socotește că el e lichidat fără un efort mai serios din partea celui ce l-a săvârșit, a dispărut sensibilitatea pentru realitatea lui înfricoșată, aducătoare de moarte veșnică. Acolo se va păcătuți ușor și în viitor, și grija de mîntuire își va pierde intensitatea.

Dar precum trecerea peste prăpastia dintre păcat și mîntuire a făcut-o întrupat, s-a răstignit pe cruce și a înviat pentru izbăvirea noastră de păcat și de moarte, tot prin Hristos face această trecere și după aceea.

Însă la mișcarea aceasta de trecere de la păcatul în care a recăzut, la izbăvirea de el, creștinul trebuie să colaboreze cu Hristos într-un mod cu mult mai intens decît a făcut-o la botez (dacă a fost adult). Participarea

lui constă în mărturisire și pocăință, care reprezintă atitudinea lui personală față de păcat, dușmănia și lupta lui împotriva păcatului săvârșit. Hristos inspiră creștinului această dușmănie și luptă, această atitudine și puterea pentru ea, cu Hristos o realizează, dar creștinul trebuie să și-o însușească, să și-o facă personală. Această participare personală a cerut-o Biserica creștinului în toate timpurile. Mărturisirea și pocăința au fost condițiile indispensabile pentru acordarea iertării păcatelor de la începutul creștinismului și pînă azi.

Cu durere trebuie să constatăm însă că de cîțiva ani încoace, în două minăstiri din țară, Sihastru și Vladimirești, s-a introdus o practică a iertării păcatelor care nu ține seama de cele două condiții. Prin aceasta se desființează sfința taină a mărturisirii, știut fiind că nici o taină nu este validă, cînd se suprimă vreuna din părțile ei constitutive. De fapt așa zisa «mărturisire» în masă nu e o mărturisire propriu zisă. Căci cum se poate numi mărturisire răspunsul prin da și nu pe care-l dă în bloc o mulțime de sute și mii de oameni la înșirarea unei liste de păcate, din partea unui preot? Mărturisirea e un act personal, precum și păcatul e un act personal. Prin ea își precizează omul în fața lui Dumnezeu, prin duhovnic, starea sa personală de păcătoșenie și atitudinea față de ea. Omul trebuie să răspundă singur de păcatul său în fața lui Dumnezeu prin duhovnic, trebuie să aibă curajul să iasă singur cu chipul său spiritual întinat de păcat, dar și pătruns de căință, nu să rămîna acoperit în norul mulțimii.

Penitentul trebuie să iasă personal în fața lui Dumnezeu cu păcatul său, prin preot, pentru că și Dumnezeu îi dă iertarea printr-un act adresat lui personal, punîndu-și mîna prin preot pe creștetul lui, cum ne spune toată tradiția bisericească de la Sf. Ciprian și Didascalia Apostolilor și pînă azi. Raportul între om și Dumnezeu e un raport de la persoană la persoană, nu un raport între om și Dumnezeu. Omul primește o demnitate prin ridicarea lui în acest raport, pentru că și trăiește răspunderea în modul cel mai accentuat, precum în mod accentuat experiază și atențiunea specială ce i-o acordă Dumnezeu. Dumnezeu îi vrea pe oameni uniți în iubire, dar nu contopiți în masă; într-o unire care nu-i anulează ca persoane, care nu le anulează răspunderea personală, ci le-o accentuează.

Și mai total e suprimată în această practică pocăința pentru păcatele grele. În toate timpurile a cerut Biserica o astfel de pocăință, care nu e una cu așa zisa căință de un moment, pe care o simte păcătosul cînd se mărturisește, ci o seamă de înfrînări și osteneți prelungite în timp, pentru că prin aceste eforturi firea lui să se vindece de slăbiciunea contractată prin păcat.

Biserica a înfăptuit, prin impunerea unor astfel de eforturi celor cu păcate grele, o importanță lucrare de educație a fiilor ei. Așa zisul «canon» ce se dă penitentului nu e o pedeapsă arbitrară dată de Dumnezeu prin preot din răzbunare, ci o «normă», un «dreptar», după care omul are să-și reorganizeze viața, ca s-o conducă spre idealul omului adevărat, voit de Dumnezeu.

În toate timpurile Biserica a primit la împărtășire pe cei ce au săvârșit păcate grele numai după ce împlineau canonul sau epitimia dată de duhovnic, socotind că o împărtășire de trupul și sîngele Domnului a celor care n-au scos din firea lor slăbiciunea lăsată de astfel de păcate, reprezintă pentru ei o mare primejdie și le pricinuește o grea osîndă.

În minăstirile amintite nu se mai dă nici un canon pentru nici un fel de păcat, ci e primită toată mulțimea celor «iertăți» în masă la împărțășanie. Mai mult chiar, stăpîniți de ideea greșită că Sf. Împărțășanie lucrează magic, ca asupra unui obiect, asupra omului, indiferent de starea morali în care se află acesta, și stăruind asupra împărțășării de fiecare zi, ieromonahii de acolo trimit Sf. Împărțășanie prin mireni, altor mireni, în parohii unde este preot, ca aceia să se împărțășească singuri, nesocotind canoanele și rînduiele bisericești care interzic mirenilor chiar și intrarea în altar, deci cu atât mai mult atingerea cu gîna lor de Sf. Trup și Sînge și auto-împărțășarea lor cu ele. Aceasta tînde să desființeze deosebirea dintre preoți și mireni și să creeze impresia că mireni pot avea și dreptul de a împărțășa pe alții și prin urmare chiar și pe acela de a săvîrși Sf. Liturghie.

În timpul ultimelor luni s-a adunat un material considerabil din tot trecutul Bisericii, și cu deosebire din primele veacuri ale ei, din care reiese cu evidentă practica mărturisirii secrete și a penitenții pentru păcatele grele în toate timpurile. Pînă la publicarea acestui material, care pune totodată în lumină sensul dogmatic — spirituale al mărturisirii și penitenții, dăm în paginile ce urmează cîteva mărturii despre existența acestor două elemente ale tainei pocăinței în trecutul Bisericii, însoțite de unele explicații menite să lămurească rostul lor, ca și urmările nefaste ce le pot avea practicile din amintitele minăstiri asupra vieții duhovnicești a credincioșilor și asupra incompatibilității lor cu concepția spirituală ortodoxă.

Publicarea incompatibilă a acestui articol e impusă de necesitatea de a atrage neîntîrziat atențiunea preoților și credincioșilor asupra amintitelor abateri de la rînduiala de toldeana a Bisericii, întrucît în timpul din urmă s-a produs și faptul foarte grav că unii ieromonahi din acele minăstiri, ca-teristiți pentru faptul că n-au dat ascultare de a se opri de la acele abateri, au continuat să slujească, nesupunîndu-se autorității bisericești canonic constituită.

1. MĂRTURISIREA PĂCATELOR ȘI POCĂINȚA ÎN SF. SCRIPTURA

Biserica a învățat pe credincioșii ei să practice mărturisirea păcatelor și pocăința, întemeindu-se în primul rînd pe cuvîntul lui Dumnezeu cuprins în Sfînta Scriptură.

Încă după primul păcat omenesc, Dumnezeu provoacă pe Adam și Eva la o mărturisire personală și explicită. El nu vrea numai o mărturisire comună și generală, ci o mărturisire personală, o descriere din partea fiecăruia a modului său personal de păcătuire, a cauzei care l-a îndemnat pe fiecare la păcat. «Pentru ce ai făcut aceasta?», o întrebă pe Eva (Fac. 3, 13). Deși Dumnezeu știa ce l-a îndemnat pe fiecare să păcătuiască, El vrea s-o spună aceasta omul cu gura lui, pentru ca să mediteze asupra motivelor condamnabile ale greșelii sale și asupra slăbiciunilor speciale ale persoanei sale, ca altădată să nu se mai lase condus de acele motive și să fie cu o grijă mai deosebită la părțile mai slabe ale firii sale. Omul, vorbind, se analizează în ceea ce are comun cu toți oamenii, dar și în ceea ce are specific ca individ; sau ca să vorbească despre sine, trebuie să se analizeze și să tragă anumite concluzii, pe cînd printr-un da simplu trece ușor peste motivele, natura, urmările păcatelor sale, ține acoperită rana complexă a ființei sale.

Dumnezeu întrebă pe Adam deosebit și pe Eva deosebit. Căci descrierea păcatului silește pe om la o scrutare a vinei sale, la o cunoaștere de sine,

Mărturisirea personală e un mijloc de adîncire a conștiinței personale, a răspunderii personale, un mijloc de creștere spirituală; prin ea omul e oprit de a se uita pe sine, de a se ascunde din fața sa și din fața unui judecător, de a se da după alții. Cum ne spun Sf. Părinți (Afrates 1), Sf. Ioan Gură de Aur²), din nefericire atît Adam cît și Eva au refuzat invitația la o mărturisire personală.³

Dacă ar fi fost întrebați în grup, poate s-ar fi dat unul după altul, răspunzînd printr-un da comun. Fiind întrebați însă separat, fiecare s-a dat după altul, punînd vina pe altul. Sf. Părinți amintiți ne spun că blestemul lui Dumnezeu a căzut asupra vieții lor nu pentru că au păcătuit, ci pentru că n-au mărturisit.

Totuși, întrucît chiar fără să vrea să-și mărturisească păcatul, fiecare trădează o altă cauză a păcatului său, pedeapsa ce o dă Dumnezeu fiecăruia e motivată nu numai de păcatul în general, ci de cauza specială a păcatului fiecăruia, cu care stă într-o anumită corespondență, urmărind ținerea în frîu a slăbiciunii speciale a fiecăruia, manifestată în cauza care l-a făcut pe fiecare să păcătuiască. Căci fiecare păcătuiește folosind rău din totalitatea relațiilor în care stă sau ajunge cu semenii, cu natura, cu duhurile rele, pe unele, fiind mai vulnerabil la influența rea a acestora. Iar pedeapsa urmărește restabilirea omului în poziția justă față de acei factori, adică are o funcție de restaurare a firii omului și a echilibrului dintre om și factorii realității, nu de simplă răzbunare a lui Dumnezeu. Astfel, femeia va avea o dușmănie față de șarpe, pentru că la isпита șarpelui a fost mai sensibilă. Legătura între pedeapsa lui Adam și între cauza pentru care a păcătuit el, ne este mai puțin evidentă, dar cu siguranță că există și aci una.

Același lucru s-a întîmplat cu Cain. Întrebat să-și mărturisească păcatul, să se declare răspunzător pentruuciderea fratelui său, el refuză să-și recunoască această răspundere (Fac. 4, 9). Sf. Părinți spun iarăși că nu pentru păcat a fost el blestemat de Dumnezeu, ci pentru ocolirea mărturisirii. Din istoria lui Moise și a Faraonului de sub care a fost eliberat Israil, vedem că de cîte ori Faraonul își recunoștea păcatul și se pocăia. Dumnezeu oprea plăgile trimise asupra Egiptului (Ies. 9, 27; 10, 17).

Cînd Aaron s-a făcut vinovat de gresala poporului de a fi făcut un vișel de aur, el își mărturisește păcatul la invitația lui Moise (Ies. 32, 21 urm.).

Dar Dumnezeu dă prin Moise o poruncă apriată pentru mărturisirea personală a păcatelor. Așa, după ce înșiră o serie întreagă de păcate. Dumnezeu zice: «Deci, dacă el a căzut în păcat prin vreunul din aceste chipuri atunci să mărturisească păcatul săvîrșit» (Lev. 5, 5). Pentru fiecare păcat săvîrșit se aducea și o jertfă personală: nu se aducea de mai mulți o jertfă pentru păcatele lor. Numai pentru un păcat comun al poporului, se aducea o jertfă comună (Lev. 4, 14). Se făcea deci o deosebire clară între păcatul obișnuit, pentru care se aducea o jertfă de obște, și între păcatul personal, pentru care se aducea o jertfă personală și se făcea deci și o mărturisire personală. Mărturisirea personală se făcea înaintea preotului, căci el avea misiunea să curățească pe cel ce a păcătuit. «Astfel preotul să-l curățească

1. Homilien, in Texte und Untersuchungen, III, 3-4, Leipzig 1896, p. 121.

2. Omil. la Geneză, Migne, P.G. LIII, col. 163.

de păcatul pe care l-a săvârșit în vreunul din aceste chipuri și păcatul i se va ierta» (Lev. 5, 12).

Legea veche prevedea diferite jertfe pentru anumite păcate determinate ale particularilor. Însăși aducerea acestor jertfe însemna o mărturisire a unor păcate determinate săvârșite, în fața preotului de la templu (Lev. 4, 5; Num. 15, 22-29). «Dar pare să fi fost cerută însăși mărturisirea explicită dacă se ține seama de termenii textului evreesc în mai multe texte legislative»³.

Jertfa pentru păcatul împotriva aproapei era adusă de particular adeseori după restituiră sau compensarea făcută către acela (Lev. 6, 1-7; Num. 5, 6-7).

Există în Testamentul Vechi și o mărturisire colectivă. Dar ea se deosebea prin două elemente de așa zisa mărturisire colectivă născocită recent. Întii, mărturisirea aceea era a poporului întreg sau a unei cetăți, nu a unei grupe înfîmblătoare de oameni. Al doilea, prin mărturisirea aceea se recunoștea păcatele comune ale poporului, ca de pildă idololatria, răcirea credinței, etc., nu păcatele săvârșite de diferiți inși din obște. În acele mărturisiri grăia poporul ca o unitate (Num. 21, 17; Deut. 1, 41; Jud. 10, 10, 15; I Sam. 12, 10), nu striga fiecare îns din grupă în numele său.

O astfel de mărturisire nu e nici colectivă, pentru că nu denunță un păcat colectiv, nici personală, pentru că nimeni nu-și arată prin ea păcatul lui special.

Mărturisirea aceea își arată caracterul de colectivă adeseori prin faptul că o făcea o singură persoană ca reprezentant al întregului popor. Așa mărturiseau proorocii păcatele poporului (Ier. 14, 7, 20; Dan. 3, 29), iar în mod regulat arhierul în ziua împăcării. El mărturiseau cu minile întinse asupra unui țap toate fărădelegile poporului și apoi dădea drumul țapului în pustie, ca să ducă toate păcatele în loc singuratic (Lev. 16, 21-22).

O mărturisire personală a făcut în fața lui Iosua, Acan, specificând lucrurile pe care și le-a însușit din prada de război și unde le-a ascuns (Iosua, 7, 20). La fel face o mărturisire personală Saul, înaintea lui Samuil, declarînd cu gura lui ce a făcut și arătînd cauza păcatului său (I Sam. 14, 20).

Căci Dumnezeu vrea ca omul să facă să răsună de pe buzele proprii păcatul lui, ca în lumina greu de suportat a judecății altuia să simtă toată urciunea lui, să-l vadă dezbrăcat de toată falsa podoabă. Numai spunînd el însuși, la lumina produsă de prezența altuia, pe nume păcatului săvîrșit, omul trăiește un moment-cu totul contrar celui în care a săvîrșit păcatul, e cutremurat de o scribă și de o rușine față de el. Numai așa se înfățișează într-o stare de totală umilință.

Sînt celebre apoi mărturisirile regelui David (II Sam. 12, 1-13; II Sam. 24, 10, 17). Mărturisirea pentru păcatul uciderii lui Urie, după ce i-a lurat soția, a făcut-o David nu numai în fața proorocului Natan, ci în fața tuturor neamurilor, eternizînd-o în Ps. 50.

Dar și în alt psalm spune David: «Că fărădelegea mea eu o voi vesti, și mă voi griji pentru păcatul meu» (Ps. 37, 18). Iar prin proorocul Isaia, Dumnezeu îndeamnă pe om: «Spune tu fără-de-legie tale întîi, ca să te îndreptezi» (Is. 43, 26). Sf. Părinți, interpretînd cuvîntul acesta, au subliniat necesitatea ca omul să nu aștepte să fie acuzat în fața lui Dumnezeu de părișul nostru cel neobosit, căci aceasta îi va aduce osînda veșnică, ci

s-o ia înaintea acestuia, acuzîndu-se el pe sine însuși, acuzîndu-și prin aceasta el însuși păcatul său și prin aceasta despărîndu-se de el.

În Proverbele lui Solomon se declară că cel ce-și tăinuiește păcatele nu propășește, iar cel ce le mărturisește și se lasă de ele, capătă îndurare (28, 3).

Daniil mărturisește păcatele poporului și pe ale sale (Dan. 9, 20). Bărbații evrei întorși din robia babilonică își mărturisesc în fața preotului Ezdra și a bătrînilor poporului, păcatul căsătoriei cu femei străine (Ezdra III, 9, 17).

În ce privește pocăința, amintim doar de pilda lui David (II Sam. 12, 31), de iertarea pe care și-a cîștigat-o prin ea Ahab (I Regi 21, 27), cetatea Ninive (Iosua 3, 610) și Manase (II Cronici 33, 12). Acesta din urmă a fi-xat și în scris, pentru toate timpurile, mărturisirea păcatelor cu care și-a început pocăința (Rugăciunea lui Manase).

În Noul Testament, Sf. Ioan Botezătorul vestește apropierea împărăției cerurilor, îndemnînd pe oameni la pocăință, și cere de la cei ce veneau la el să se boteze, o mărturisire a păcatelor (Mt. 3, 6; Mc. 1, 5). Și cum fiecare era botezat în parte, se pare că și mărturisirea lor era individuală⁴. Așa crede Tertulian⁵ și Sf. Ciril al Ierusalimului⁶.

Mîntuitorul Iisus Hristos, acordînd Apostolilor și urmașilor lor puterea de a ierta sau ține păcatele, ca Apostolii și urmașii lor să dea sau să refuze dezlegarea pe baza judecății făcute în cunoștința de cauză, de fapt texte din Noul Testament arată că în vremea Apostolilor se practica, de fapt o mărturisire a păcatelor. Un astfel de text este cel din Fapt. Apost. 19, 18, unde se spune că Efesenii care crezuseră, «veneau și se mărturiseau și spuneau faptele lor».

Un îndemn la pocăință ne dă Mîntuitorul în pilda vameșului și a fari-seului. Alt exemplu ne este Zaheu vameșul, care împarte jumătate din averea sa săracilor, și celui pe care l-a năpustit în întoarcere împătrit (Luca 19, 8). Sf. Ap. Pavel poruncește Corintenilor să scoată pentru o vreme din comunitate pe unul care săvîrșise un păcat grav (I Cor. 5, 6) și ar vrea să nu aibă prilej să plîngă pe vreunii că au păcătuit și nu s-au pocăit (II Cor. 12, 21; 7, 8-10).

2. MĂRTURISIREA PACATELOR ÎN TRECUTUL BISERICII

a) În secolul II

Tradiția Bisericii ne dă încă de la începuturile ei știri despre o mărturisire a păcatelor. Astfel Epistola lui Barnaba, adresîndu-se creștinului, îi spune: «Să-ți mărturisești păcatele tale» (cap. 19). La fel îi spune creștinului, Clement Romanul: «E mai bine să-ți mărturisești păcatele decît să-ți împietrești inima» (I Cor., cap. 15). El face mențiune și de rolul preotului în primirea mărturisirii și în impunerea penitenței ce îi urma (I Cor. 5, 7). Prin adresarea către persoana a doua la singular, căreia îi cere să-și mărturisească toate păcatele, acești Părinți Apostolici arată că se gîndesc la o mărturisire individuală a păcătoșilor, nu la una în masă.

O știre foarte veche despre mărturisirea personală ce trebuiau s-o facă păcătoșii înaintea episcopului și a unui consistoriu episcopesc avem și de

4. Idem. *ibidem*, col. 831.

5. De Baptismo, 20, Migne, P.L. I, col. 1222.

6. Cat. III, Migne, P.G. XXXIII, col. 437.

la Ignatie Teoforul (Ep. către Filadelf., cap. 8). De o mărturisire și de o iertare a unor păcate grele vorbește în secolul II și Sf. Irineu. El relatează cazul unor femei care, după ce s-au lăsat antrenate de gnostici la desfrâu, «revenind la Biserica lui Dumnezeu, au mărturisit, împreună cu cealaltă rătăcire, și aceasta» (Adv. haeres. I, 6, 3). În alt text povestește că unele femei din cele amintite, nevoind să mărturisească de rușine, sau au ieșit cu totul din Biserică, sau n-au mai fost nici în Biserică, nici în afară de ea (op. cit., I, 13, 7).

Desigur că era vorba de o mărturisire individuală a păcatelor, cu arătarea lor specificată, căci o mărturisire în masă, ca aceea care se practica la Sihastru și la Vladimirești, nu ar fi implicat nici un priel de rușine. Totodată, din textul din urmă al Sf. Irineu rezultă că mărturisirea aceasta, împreună cu rușine, era atât de necesară, încât cine n-o presta, chiar dacă nu se despărțea formal de Biserică, putea fi considerat ca nefiind nici în Biserică, nici afară de ea.

b) În secolul III.

În mod clar vorbește de mărturisirea păcatelor, la începutul sec. III, Tertulian. El definește mărturisirea ca actul «prin care mărturisim păcatul nostru, Domnului»⁷). Domnul ne cere acest act de mărturisire, nu pentru că n-ar cunoaște păcatele noastre, ci pentru că penitența ce urmează se naște din ea și e determinată de ea, adică e în funcție de calitatea și mărimea păcatelor mărturisite și de dispoziția sufletească a celui ce le mărturisește⁸). De aci se vede că pe vremea lui Tertulian era necesară o mărturisire specificată a păcatelor și nimeni nu putea să se restrângă la un simplu da, invocând scuza că Dumnezeu cunoaște prea bine păcatele omului.

Tertulian nu obosește să insiste asupra necesității mărturisirii, ca descoperire a păcatelor personale, căci erau mulți care, ca și femeile amintite de Sf. Irineu, refuzau să-și facă cunoscute păcatele, sau amînau aceasta din zi în zi, «gîndindu-se mai mult la rușine decît la mîntuire»⁹). El aseamănă arătarea păcatelor cu descoperirea rănilor în fața medicilor. Cei ce nu le oarece cîștig mai mult din lipsa ei»¹¹). «Dacă vom ascunde ceva cunoștinței omenești, oare prin aceasta vom înșela și pe Dumnezeu?»¹²). «Pe cît ușurează mărturisirea păcatelor, pe atît îngreunează ascunderea lor»¹³).

Pentru Tertulian, păcatele se arată lui Dumnezeu prin om, prin Biserică, ceea ce înseamnă că prin preot¹⁴).

Din toate expresiile lui Tertulian se vede că mărturisirea de care vorbește el, era personală, era o arătare de către fiecare a păcatelor lui, nu o consimțire printr-un simplu da, căci în cazul din urmă n-ar fi putut fi vorba de un sentiment de rușine la cei ce le mărturiseau. Mai mult chiar, mărtu-

7. Liber de poenitentia, cap. 9, Migne, P.L. I, col. 1354.
 8. Ibidem: «Exomologesis est, qua delictum Domino nostrum confitemur non quidem ut ignaro, sed quatenus satisfactio confessione disponitur, confessione poenitentia nascitur».
 9. Op. cit., cap. 10, Migne, P.L. I, col. 1355.
 10. Ibidem: «cum erubescencia sua pereunt».
 11. Ibidem: «Ego rubori locum non facio, cum plus de detrimento ejus acquiros».
 12. Op. cit., col. 1496.
 13. Op. cit., col. 1354: «Tantum relevat confessio delictorum, quantum dissimulatio exagrat».
 14. Ibidem.

risirea aceasta era secretă. Publică era numai penitența ce urma, începînd din sec. III, în anumite cazuri, mărturisirea păcatelor și cu penitența pentru ele Mult s-a ocupat cu mărturisirea păcatelor, la mijlocul sec. III. Mărturisirea este pen-

Sf. Ciprian, episcopul Cartaginei, la mijlocul sec. III. Mărturisirea este penitru Sf. Ciprian, episcopul Cartaginei, dat fiind că acestea vin din pricina păcatelor. De strămtorări și necazuri, dar fiind că acestea vin din pricina păcatelor. De aceea el îndeamnă pe păstoriții săi din timpul persecuției lui Deciu să-și recunoască fiecare păcatele sale și să expună viața omului vechi¹⁶). De vor mărturisii păcatele lor, Tatăl Ceresc îi va curăți și întări în timpul persecuției¹⁷). În același timp preoții din Roma sfătuiesc pe cei din Cartagina să au datoria ca pe credincioșii care au căzut, în timpul persecuției, să-i îndemne să se mărturisească, pentru a-și corecta greșeala¹⁸).

Despre necesitatea ca fiecare să-și expună păcatul său episcopului, sau preotului ca delegat al episcopului, pentru a primi de la aceia penitența ce trebuie să o facă și apoi iertarea sau, în caz de pericol de moarte, iertare imediată, spune altădată Sf. Ciprian: «De sint prinși de vreo strîmtorare sau primejdie de boală, să nu aștepte prezența noastră, ci pot să facă mărturisirea (exomologea) păcatului lor la orice preot prezent... ca punîndu-li-se mîna spre penitență, să vină la Domnul cu pace»¹⁹). Preoții trebuiau să primească o mărturisire individuală de la fiecare, pentru ca recunoscînd în concret păcatele fiecăruia să fie în măsură să-și facă o judecată despre starea lor și despre penitența ce trebuie să le-o impună²⁰). Sf. Ciprian îndeamnă pe cei ce voiesc să obțină iertarea de la preoți, ca în loc să caute să o obțină cu sila, sau cu vorbe perfide, să-și deschidă lumina penitenței²¹). O lor acoperite de tenebrele păcatelor să cunoască lumina penitenței²¹). O mare osîndă își atrage cel ce se apropie de Trupul și Singele Domnului, ascunzînd preotului păcatul său.

Sf. Ciprian istorisește mai multe cazuri de împărtășire fără mărturisire. Astfel relatează cazul unei fetițe pe care părinții, fugind în timpul persecuției, au lăsat-o cu doica. Aceasta a adus fetița la magistrați, în fața idolului. Intruct fetița nu putea mîncea carne de la jertfele idolești, aceia i-au dat să mîncece pîne amestecată cu vin din cea rămasă de la jertfe. Mai tîrziu mama și-a reluat fetița, fără să știe de ceea ce s-a întîmplat, intruct copilă nu putea încă vorbi. Ducînd-o să o împărtășească, copila plîngea mereu și nu voia să primească, inima ei mărturisindu-se ca nevrednică, așa cum putea. Împărtășită cu forța, Singele Domnului n-a putut rămîne în trupul ei întinat. Era în ea o necurăție ascunsă, nemărturisită²²).

Și Sf. Ciprian continuă: «Aceasta s-a întîmplat unei copile care nu avea încă etatea de a mărturisi păcatul străin, săvîrșit cu ea. O alta însă, care, înaintea în vîrstă și sportită în ani mai adulți, s-a furișat pe ascuns (latenter obrepsit) lîngă noi care aduceam jertfa, primind nu mîncare, ci sabie, și luînd în gîtlej și în piept ca un fel de venin mortal, a început să se sufoce și, slăbindu-i inima, să se sftășească. Și sub apăsarea nu a perse-

15. A. D'Alès, La Théologie de Tertullien, Paris 1905, pp. 342-343.
 16. Ep. XI, 7; Hartel, p. 500: «Delicta sua singuli recognoscetas, vel modo conversationem veteris hominis exponant».
 17. Ep. XI, 5; ed. Hartel, p. 499.
 18. Ep. VIII, 3; ed. Hartel, p. 487.
 19. Ep. XVIII, 3; ed. Hartel, p. 523.
 20. Ep. LIX, 17; ed. cit., p. 687; Ep. LIII, 3; ed. cit., p. 649.
 21. Ep. LIX, 18; ed. cit., p. 687.
 22. Liber de lapsis, Migne, P.L. IV, col. 499-500.

gele Domnului, ce avea loc la sfârșitul fiecărei Liturghii³³), nu putea avea loc decât după mărturisirea personală a fiecăruia, cu care prilej erau opriri de la împărtășanie cei găsiți nevrednici, care erau supuși la penitență.

c) În secolul IV.

Despre datoria mărturisirii individuale vorbește și sinodul I ecumenic. În can. 12, sinodul stăruie asupra cercetării dispoziției făcătoare și a purtării penitenței, ca în funcție de ea să se scurteze sau să se lungească timpul penitenței. «La toți aceștia se cuvine să se cerceteze intenția și felul pocăinței. Cei ce dovedesc prin frică, lacrimi, răbdare și fapte bune, o întoarcere cu fapta și nu la arătare, nu vor împlini tot timpul³⁴». Se înțelege însă că pentru a cunoaște dispoziția penitentului, duhovnicul trebuia să primească mărturisirea acestuia. Dar sinodul vorbește și în mod direct despre mărturisirea personală și secretă în can. 9, în care sînt canoniștii cei cu hirotonisire ca preoți pe cei vinovați de păcatul desfrînării, deși aceștia «și-au mărturisit păcatele»³⁵.

Valoarea mărturisirii individuale, ca descoperire din proprie inițiativă a unor păcate știute sau neștiute de alții, o subliniază adeseori Sf. Vasile cel Mare. Urmind unei tradiții ce coboară pînă în sec. III, Sf. Vasile cel Mare prescrie o pocăință publică de mulți ani, împărțită în mai multe stațiuni, pentru păcatele grele. Această penitență publică era însoțită și de o mărturisire publică. Dar dezvăluirea aceasta în public era precedată de mărturisirea secretă, făcută la duhovnic. Can. 63 deosebește clar cele două mărturisiri, pe cea de la început și pe cea care era una cu penitența celui urma: «Cel ce-și mărturisește (ἐξαρτοσέω) nelegiuirea cu animalele, va fi ținut tot atîta timp în mărturisire» (τὸν ἀρὸν χρόνον ἀεμολογούμενος = 15 ani, ca și precuarvarii, n. pr.)³⁶. Aceași deosebire o face, între cele două mărturisiri, can. 65: «Cel ce-și mărturisește vrăjitoria și fermecătoria, se va mărturisi aceeași durată ca și ucigașul, fiind tratat ca cel ce și-a vădit el însuși păcatul»³⁷. Mărturisirea inițială e adică așa de importantă, încît ucigașul sau vrăjitorul care o prestează nu trebuie să se pocăiască toată viața (can. 2)³⁸, ci numai 20 ani.

De obicei mărturisirea de bună voie înjumătățește timpul pocăinței. Dar prin mărturisire se înțelege o descoperire benevolă a păcatului, din proprie inițiativă. Căci simpla recunoaștere a lui, după ce a fost vădit de altul, se canoniștește îndoit. Astfel can. 61 spune: «Cel ce a furat, dacă se acuză pe sine, cîndu-se din proprie inițiativă, va fi oprit un an numai de la împărtășanie cu cele sfinte (deci fără așezarea lui în stațiuni inferioare celeia a împărună-stătătorilor, n. p.). Dacă e dovedit, doi ani. Iar acest timp i se va împărți în treapta căderii și a împărună-sfării. Și apoi să se învrednicească de împărtășanie»³⁹. Duhovnicul nu iartă decît ceea ce cunoaște prin mărturisire, rămînd lui Dumnezeu judecata pentru ceea ce rămîne ascuns⁴⁰.

În Regulele monahale, Sf. Vasile recomandă monahilor două mărturisiri: una a tuturor faptelor și gîndurilor de peste zi, în fiecare seară, în fața

33. Const. Apost., Cartea II, cap. 57; Migne, P.G. I, col. 737.

34. Ralli-Potli, *Sintagma* canoanelor, vol. 2, p. 141.

35. *Ibidem*, p. 137.

36. Ralli-Potli, op. cit., vol. 4, p. 222.

37. *Ibidem*, p. 223.

38. Ralli-Potli, op. cit., vol. 4, p. 96.

39. *Ibidem*, vol. 4, p. 219.

40. Can. 10, în op. cit., vol. 4, p. 125: «Fiindcă nu sîntem judecătorii inimilor, ci din cele ce auzim, judecăm».

obștei. Dar intrucît păcatele propriu zise nu trebuie divulgate în public, monahul trebuie să le mărturisească pe acestea numai celor ce pot să i le le-nahuiască. «Întrebare: De trebuie mărturisite faptele oprite, fără rușine, tutucuiască. Răspuns: Mărturisirea păcatelor, sau numai unora, și căroră anume? Răspuns: Mărturisirea păcatelor, are rostul pe care-l are arătarea bolilor trupești. Precum deci bolile trupulare nu le descoperă oamenii oricărora se nimeresc, ci numai celor experimentați în tămăduirea lor, așa și mărturisirea păcatelor trebuie să se facă la cei ce pot să le tămăduiască» (Reg. brev. tract. inter. 279; P.G. 31, 1236). Aceștia sînt cei încredințați cu administrarea tainelor, adică preoții: «Deoarece modul îndreptării trebuie să fie acomodat păcatului și deoarece e trebuință de roade vrednice de pocăință... e necesar să fie mărturisite păcatele numai celor încredințați cu iconomia tainelor lui Dumnezeu» (Reg. brev. tract. inter. 288; P.G. 31, 1284).

Ca și frațele său, tot așa și Sf. Grigorie de Nisa prescrie ca, celui ce și-a descoperit din proprie inițiativă păcatul său și nu a așteptat să-l denunțe altcineva, să i se scurteze la jumătate timpul de penitență: «căci cel ce a pornit de la sine spre dezvăluirea păcatelor, chiar prin faptul că a primit din propria pornire să se facă pîrșul celor ascunse ale sale, primește epitetul mai blînde, ca unul ce a început deja tratamentul patimei și a arătat un semn al schimbării spre mai bine. Dar cel ce e descoperit fără voie asupra răului, fie prin vreo bănuială, fie printr-o pîră, trebuie să-și facă întoarcerea în timp mai îndelungat, ca purificat cu rigurozitate să fie primit apoi la împărtășirea de cele sfinte»⁴¹.

Necesitatea mărturisirii individuale o argumentează și Afraates⁴² la începutul secolului IV, cu același considerent că preotul ca medic nu poate prescrie un tratament corespunzător pentru boala păcatului, înainte de a cunoaște boala penitentului. Căința e de un așa de mare folos, pentru că ea îl ajută pe om să învingă rușinea și să-și arate rănile unui medic, căci medicul nu știe ce medicament să-i dea. E vorba, desigur, nu de o mărturisire ce se reduce la un da abstract, consimțit de păcătos la întrebările adresate unei întregi mulțimi, ci de arătarea de către fiecare a rănilor lui speciale, căci numai aceasta implică un sentiment de rușine care trebuie învins.

«Căci cel ce a fost rănit în luptă, nu se rușinează să se încredințeze minilor unui medic înțelept, dacă a fost rănit și doborât în luptă. Și dacă s-a tămăduit, nu-l respinge regele, ci-l numără și socotește în oastea sa. Așa trebuie și un om pe care l-a rănit Satan'a, să nu se rușineze a-și mărturisii păcatele, a le părăsi și a se ruga să i se dea ca doctorie pocăința. Căci cel ce se rușinează să-și arate rănile sale, capătă rac și se întinde pustirea în tot trupul său. Și cel ce nu se rușinează, rănile lui sînt vindecate și el se întoarce iarăși înapoi, pentru a lua parte la luptă. Și cel ce s-a umplut de rac, nu mai poate fi tămăduit și nu mai poate îmbrăca armura, pe care a dezbrăcat-o»⁴³. De aceea preoții trebuie să îndemne pe oameni să-și arate rănile, să-și mărturisească păcatele. «Celui ce vă arată rănile sale dați-i pocăința ca doftorie. Și pe cel ce se rușinează să-și arate durerea, îndemnați-l să nu și-o ascundă de voi»⁴⁴.

41. Can. 4, la Ralli-Potli, *Sintagma*, vol. 4, p. 310.

42. Aphrates des persischen Weisen, Homilien, aus den syrischen Übersetzt und erklärt, von Dr. Georg Bert, in Texte und Untersuchungen zur Geschichte der christlichen Literatur, III, 3-4, Leipzig, 1896.

43. Omil. 7, op. cit., p. 115.

44. Op. cit., p. 116.

nu trebuiesc să-și mărturisească păcatele în public, ca la teatru⁵¹). Deci «preotul penitențiar» se făcea mărturisirea păcatelor în secret. Patriarhul Nectarie, desființând postul acestui preot, n-a introdus prin urmare deabia el mărturisirea secretă, căci aceasta exista de la începuturile Bisericii. El a desființat numai penitența publică, pe care preotul penitențiar o împunea uneori după ce primea mărturisirea secretă.

Mărturisirea secretă, existentă de la începuturile Bisericii, a rămas și după actul patriarhului Nectarie, în ființă până azi.

2. POCAINȚA ÎN TRECUTUL BISERICII

a) În secolele II-III.

În tot trecutul Bisericii, episcopii sau preoții, după ce primeau mărturisirea păcatelor de la cei ce le-au săvârșit, împuneau un timp de săvârșitorii sau de penitență, pentru păcatele grele, înainte de a primi pe săvârșitorii lor la Sf. împărtășanie. Penitența aceasta, corespunderă cu gravitatea păcatelor, avea rostul să întărească firea slabă prin păcat, să des-ădăci-neze înclinarea spre păcatele săvârșite; să curețe orice urmă, orice afecțiune din fire pentru păcatele cu care se obișnuise. Se considera că pînă ce penitentul nu dădea dovezi, printr-o stăruire mai îndelungată într-o nerpeta-re a păcatului respectiv, firea lui nu era total curățită de afecțiunea pentru păcat, deci nici vrednică să primească Trupul și Sângele atotcurat al Domnului. Întrucât oprirea aceasta de la Sf. împărtășanie era o oprire de la «comuniune» cu Trupul și Sângele Domnului, care era totodată și o «comuniune» cu ceilalți membri ai «comunității», el se afla într-o stare de «excomunicare», fără ca aceasta să însemne că el era scos propriu zis din Biserică.

Încă la începutul sec. II, Clement Romanul îndeamnă pe păcătoși după ce-și mărturisesc păcatele «să se supună preoților și să primească disciplina pocăinții» (I Cor. 5, 7).

Despre penitența ce trebuia să o facă cei cu păcate grele vorbește însă pe larg Păstorul lui Herma (scrisă pe la 140 la Roma). Opunându-se opiniei rigoriste, care susținea că pentru păcatele grele (ucidere, desfrui, idolatrie) creștinii nu pot obține în viața aceasta nici o iertare, scrierea aceasta admite o iertare, dar numai una singură, după o penitență îndelungată. Nu sînt excluși din legătura cu Biserica nici cei ce cad a doua oară, dar ei stau mai mult pe lângă comunitate, așteptînd iertare de la Dumnezeu, în viața viitoare⁵²). Aceeași opinie o reprezintă și Tertulian în De poenitentia⁵³), înainte de a deveni montanist, cînd scrie De pudicitia, în care nu mai admite nici o iertare pentru păcatele grave, ci numai pentru cele ușoare⁵⁴).

Necesitatea penitenții îndelungate pentru sacrificarea la idoli în timpul persecuției (deci pentru unul din cele trei păcate grave) formează o temă principală a scrisurii Sf. Ciprian. El condamnă aspru pe preoții care profanau trupul Domnului, primind la împărtășanie pe cei căzuți în timpul per-secuției lui Deciu, fără penitență⁵⁵). La fel miștră pe cei ce forțează prin amenințări pe preoți să le acorde pacea (iertarea) Bisericii și trupul Dom-

51. Hist. eccl., lib. VII, Migne, P.G. LXVII, col. 1460.

52. Mand. IV, cap. 3; Vis. II, cap. 2.

53. Cap. IX, Migne, P.L. I, col. 1354.

54. Cap. XIX, Migne, P.L. II, col. 1074.

55. Epistola XV, 1; ed. Hartel, p. 514.

Mărturisirea e astfel începutul tămăduirii de boala păcatului. De aceea se poate spune că cei ce se mărturisesc obțin vindecarea și iertarea. «Celui ce-și mărturisește păcatul său, Dumnezeu i-l iartă»⁴⁵).

De aceea Afraates îi îndeamnă pe păcătoși: «Asemănați-vă, deci, voi cei ce căutați pocăința, lui Aaron arhierul, care, după ce ispitise poporul prin vifet, și-a recunoscut păcatul și i-a fost iertat» (Leșire 32, 22-24)⁴⁶. «Nu fiți nebuni ca Adam, care s-a rușinat să-și mărturisească păcatul. Nu vă asemănați nici lui Cain, care, după ce a fost ispitit să omoare pe fraatele său, a zis: «Nu știu unde este Avel, căci nu sînt păzitorul lui» (Gen. IV, 9)⁴⁷).

Dar preoții au datorită să nu divulge rănile ce li s-au arătat, căci în felul acesta află și dușmanii, care iau în rîs toată oastea în care se află astfel de răniți. Mărturisirea deci se făcea în secret și cele comunicate în ea se țineau în secret. Iar dacă ne amintim că păcatele grave și notorii erau supuse unei pocăințe publice, ne dăm seama că aci se vorbește despre păcatele mai mici, care nu trebuiau supuse unei pocăințe publice. Deci și păcatele mici se mărturiseau. «Și pe cel ce-și descoperă durerea, nu-l dezgoliți, ca nu cumva pentru el să fie ținută și cei nevinovați drept vinovați de către dușman. Căci morții care cad într-un detașament de luptă sînt socotiți de dușmani ca o înfringere a tuturor celor din detașament. Și dacă se află între ei de acela care au fost răniți, vindecă rănile lor cei ce n-au fost răniți și nu le descoperă dușmanilor lor. Dar dacă le descoperă fiecareia, își atrage întreaga oaste un nume rău și se mînie și regele, comandantul oastei, asupra acolora care au descoperit oastea lui, și sînt loviți de el cu loviturii mai tari ca acelea pe care le-au suferit în luptă cei răniți»⁴⁸).

«Dacă însă cei răniți nu-și arată rănile medicilor, medicii nu sînt vinovați pentru faptul că răniții nu se tămăduiesc»⁴⁹), precum nu sînt vinovați nici dacă aceia nu se păzesc de alte răni.

Se face uneori afirmația că pînă la sfîrșitul veacului IV se practica mărturisirea păcatelor în masă și că numai prin actul patriarhului Nectarie din Constantinopol, de la anul 391, s-a desființat această mărturisire în masă. Această afirmație e pur și simplu rodul unei ignoranțe, care face o confuzie între mărturisirea păcatelor și penitența ce-i urma. Exista adică, începînd încă din secolul III, o penitență publică pentru păcatele grave notorii, dar și aceasta era inițiată de o mărturisire secretă la preot, care el recomanda, cînd socotea util, penitența publică. Astfel patriarhul Nectarie nu desființează mărturisirea publică a păcatelor, ci penitența publică pentru păcatele grave, notorii. Căci chiar incidentul care a dus la acest act și care s-a produs în timpul unei penitențe publice, adică păcatul unei doamne cu un diacon al Bisericii, a urmat după o mărturisire secretă. Istoricul Socrate spune că doamna respectivă a fost supusă penitenței, de preotul încredințat cu problemele penitenței, după ce aceasta venind la el «i-a mărturisit pe rînd păcatele pe care le săvîrșise după botz»⁵⁰). Iar istoricul Sozomen declară categoric că încredințarea unui preot anume cu problemele pocăinței, s-a introdus chiar de la începutul Bisericii, pentru ca oamenii să

45. Op. cit., p. 121.

46. Ibidem.

47. Ibidem.

48. Ibidem.

49. Ibidem.

50. Hist. eccl., Migne, P.G. LXVII, col. 616.

lința, să-și arate modestia, ca prin supunere să provoace îndurarea lui Dumnezeu și prin cinstea dată preotului lui Dumnezeu să-și atragă mila divină⁶²).

Clerul roman e de acord cu Sf. Ciprian în neînduplecarea cu care cere pocăința de la cei căzuți, înainte de a fi primiți la Impărtășanie. O iertare prea ușoară adaugă, printr-o falsă milă, rane noi la ranele vechi ale celor păcătoși și le provoacă o cădere și mai mare, întrerupându-le pocăința. «Cum va putea ajuta medicina, dacă și medicul cedează primejdiilor, prin întreruperea pocăinții? Dacă acopere numai rana, nu lasă remediul necesar al timpului să așeze o cicatrice. Aceasta nu înseamnă a vindeca, ci, dacă vrem să spunem adevărul, a ucide»⁶³.

«Medicina să nu fie mai mică decât rana, remediile să nu fie mai mici decât ruinele»⁶⁴. «Cu cât mai mult am păcătuit, cu atât mai tare să pîn-gem. Ranei vechi îi trebuie un tratament atent și îndelungat. Pocăința să nu fie mai mică decât păcatul»⁶⁵.

Porcând de la Isaia 3, 12 («Cei ce vă spun fericiți, vă trimit în greșală și încurcă căile picioarelor voastre»), spune: «Cel ce mîngie cu neteziri lini-gușitoare pe păcătos, întreține focul păcatului; acela nu comprimă greșalele, ci le nutrește. Iar cel ce muștră cu sfaturi tari, îl instruește pe frate și-l duce spre mîntuire... Așa trebuie și preotul. Domnului să nu înșele cu com-plimente mincinoase, ci să întărească cu remedii mîntuitoare. E un medic nepriceput cel ce atinge tumorile rănilor cu o mînă cruțătoare și mărește virusul închis în colțurile adînci ale viscerelor, conservîndu-l. Rana tre-buie deschisă și tăiată și amputîndu-se putreziciunile să se trateze cu un medicament mai tare»⁶⁶.

Preoții care dau pacea fără pocăință, dau o falsă pace, periculoasă celor ce o dau și celor ce nu primesc prin ea nimic (irita et falsa pax, periculosa dantibus et nihil accipientibus profutura). «Ușurătatea aceasta nu procură pacea, ci o suprimă, nu acordă comunicarea, ci împiedică mîntuirea». Ea face «ca vaelele să se potolească, durerea să tacă, amintirea păcatului să se evaporeze, geamătul inimilor să se comprime, plînsul ochilor să se oprească, ca Domnul, grav ofensat, să nu fie rugat printr-o pocăință înde-lungată și deplină»⁶⁷.

«Pocăința e scoasă din inimă, amintirea celui mai greu și mai extrem păcat e suprimată. Se acoperă ranele muribunzilor și plaga otrăvitoare, fixată în viscerale adînci și ascunse, e acoperită cu o falsă durere. Dispre-țuindu-se toate acestea, înainte de expirarea delicteilor, înainte de exomolo-giza păcatului, înainte de curățirea conștiinței, prin jertfa și mîna preotului, înainte de împăcarea ofensii lui Dumnezeu cel supărat și amenințător, se apropie forțat de Trupul și Sîngele Domnului»⁶⁸. Peste tot unde se suprimă pocăința, se promite o falsă mîntuire și se pierde nădejdea adevăratei mîn-

62. Ep. cît., cap. 3; ed. Hartel, p. 575.

63. Ep. XXX, cap. 3; ed. Hartel, pp. 551-552: «...et nova per misericordiam fal-sam vulnera veteribus transgressionis vulneribus imprimantur, ut miseris ad ever-sionem majorem eripiatur et poenitentia. Ubi enim poterit indulgentiae medicina pro-ficere, si etiam ipse medicus intercepta poenitentia indulgent periculis? Si tantum-modo operit vulnus, nec sinit necessaria temporis remedia obducere cicatricem? Hoc non est curare, sed, si dicere verum volumus, occidere».

64. Ep. cît., cap. 5; ed. Hartel, p. 553.

65. De lapsis, Migne, P.L. IV, col. 507.

66. Ibidem, col. 491.

67. Op. cît., col. 494.

68. De lapsis, Migne, P.L. IV, col. 492-493.

nului, fără penitență⁵⁶). Cu atât mai necesară e mărturisirea și penitența pentru păcatele de moarte, cu cît și pentru cele mai ușoare trebuie să se îm-plinească aceste condiții. «Căci dacă și pentru greșalele mai mici, care nu se săvîrșesc împotriva lui Dumnezeu, trebuie să se facă penitență un timp cuvenit (justo tempore) și să se facă mărturisire (exomologeză), cercetîndu-se viața aceluia care face penitență, și nu poate veni cineva la comuni-une înainte de ce i s-au impus mîinile de către episcop și cler, cu atât mai mult trebuie în aceste greșeli foarte grele și extreme să se observe toate cu precauție și moderație, după rînduiala Domnului»⁵⁷.

Aceleași sfaturi le dă Sf. Ciprian și poporului⁵⁸. Cei ce n-au răbdare și vreau să se împărtășească fără pocăință, adaugă la păcatul propriu alt păcat⁵⁹. Răspunzîndu-i ușii mărturisitori, consideră și ei că Sf. Ciprian a avut dreptate să mustre pe lapsi, care în absența lui «au stors de la preoți pacea printr-o lăcomie grăbită și precipitată și pe acela care fără respectul Evangheliei și cu o ușurință profană, au dăruit ciinilor trupul Domnului (sanctium Domini) și porcilor mărgăritarele». Fapta aceasta trebuie con-damnată, ca nu cumva vrînd să refacem ruinele, să vedem producîndu-se altele mai mari. Căci unde rămîne cuvîntul Domnului, dacă așa de ușor se acordă păcătoșilor iertare? Faptul că sînt mulți cei căzuți nu e un argument pentru iertarea lor ușoară. «Nu numărul nerușinat are putere să micșoreze păcatul, ci rușinea, modestia, răbdarea, disciplina, umilința și supunerea, vire la sine. Aceasta este ceea ce dovedește pocăința; aceasta este ceea ce cicatrizează rana produsă; aceasta e ceea ce ridică și ajută ruinele minții povîrnite, ceea ce stînge aburii arzători ai păcatelor în fierbere. Căci nu va da medicul bolnavului cele ce se potrevesc trupurilor sănătoase, ca nu cumva mîncarea neoportună în loc să potolească furtuna unei sănătăți agi-tate, să o aștîpe»⁶⁰.

Sf. Ciprian a excomunicat chiar pe unii preoți care au primit la împăr-tășanie pe niște căzuți, fără penitență. Prin procedul lor curtenitor, între-rupînd gemetele și lacrimile celor ce trebuiau să facă pocăință, au întunecat adevărul și au făcut ca ranele celor căzuți și mîntea lor bolnavă să sufere ceea ce suferă adeseori și bolnavii trupește cînd respingînd mîncările potri-vite lor și pofînd pe cele în aparență plăcute, își provoacă lor pieirea și moartea prin neascultare și neînfrinare^{60 a}.

Scriind clerului din Roma în timpul vacanței scaunului papal, Sf. Ci-prian spune că preotul trebuie să îndemne pe păcătos la pocăință; aceasta e calea legitimă a mîntuirii (et cohortando ad poenitentiam, viam legitimam ostendit). Cei căzuți să nu revendice pentru un păcat așa de mare, atît de urgent și atît de prematur iertarea, fără să suporte judecata celor de la care cer iertarea⁶¹. Ei trebuie să facă un anumit timp de pocăință, ca să-și dovedească durerea pentru căderea lor, să-și arate frica, să manifeste umi-

56. De lapsis, in Migne, P.L. IV, col. 499-500.

57. Ep. XVII, 2; ed. Hartel, p. 522.

58. Ep. XVII; ed. Hartel, pp. 521-523.

59. Ep. XXVI; ed. Hartel, p. 540.

60. Ep. XXXI, c. 6; ed. Hartel, pp. 562-563.

60 a. Ep. XXXIV, c. 2; ed. Hartel, pp. 569-570.

61. Ep. XXXVI, cap. 1; ed. Hartel, p. 572: «...mirati sumus...ut tam urgentur et tam immaturo atque acerbo tempore, in tam ingenti et immenso crimine atque delicto pacem sibi non adpeterent quam vindicare... cur non iudicium eorum sus-tinent a quibus petendam pacem quam utique non habent putaverunt?».

tuirii⁶⁹). «Fugiți pe cât puteți de astfel de oameni», spune Sf. Ciprian; «cuvântul lor se furișează ca un cancer»⁷⁰).

Cei ce nu iau asupra lor osteneala unei pocăințe, nu pot primi Sf. Împărăție nici pe patul de moarte, oricât ar cere-o atunci. Pentru că nu pocăința pentru păcat îi îndeamnă atunci să o ceară, ci frica de moarte⁷¹).

Rostul pocăinții ca tratament medicinal îl pune în relief **Clement Alexandrinul** și mai ales **Origen**, Cel dintâi spune: «Bine este a nu păcătuî, dar bine este și aceea ca păcătosul să se pocăiască, precum foarte bine este a fi pururea sănătos, dar bine este și a te tămădui de boală. De aceea se spune și prin Solomon: «Bate pe fiul tău cu muiava și izbăvește sufletul lui de moarte» (Proverbe 23, 13). ...Precum cei sănătoși nu au trebuință de doctor, întrucât sînt sănătoși, iar cei bolnavi au lipsă de meșteșugul aceluia, așa și noi cei ce ne îmbolnăvim în viață de poftele cele de ocară, de neînfrînările condamnabile și de alte tumori ale patimilor, avem lipsă de Mîntuitorul. Iar acela jinduiește nu numai doftorii dulci, ci și amare, căci rădăcinile amare ale fricii opresc întinderea păcatului»⁷²).

Dar în mod cu mult mai întins se ocupă cu pocăința **Origen**, dezvoltînd doctrina lui **Clement Alexandrinul**. Ca și învățătorul său, **Origen** consideră și el că omul n-a fost pus prin botez la capătul final al desăvîrșirii, ci, deși curățit de păcat, a rămas în latura subconștientă a firii lui debilitare posibilitatea unor tendințe contrare voinții spre bine, tendințe care ușor pot cîștiga voința de partea lor, primind caracterul de păcat și devenind chiar patimi. Datoria omului după botez e să înfrîngă puterea acestor tendințe, să le vestejească cu totul.

De cele mai multe ori omul înaintează însă spre ceaștă stare nu fără să fie uneori biruit de ele, nu fără să păcătuiască. Deci drumul lui spre desăvîrșire nu e un urcuș continuu, ci urcușul e întrerupt și de unele căderi. Penitența repară aceste căderi, încît ea face pentru toți creștinii o parte necesară din urcuș. În sensul acesta toți sînt și păcătoși. «Căci nu e cum cred unii, că îndată ce începe cineva să fie sînt, nu mai poate păcătuî, ci trebuie crezut îndată fără păcat. Căci dacă sîntul n-ar păcătuî, nu s-ar fi scris: «Veți lua păcatele sîntilor» (Num. 18, 1). Lucrul acesta îl explică **Origen** însă mai pe larg: «Aceiași se zic și sîntii și păcătoși, cei ce s-au dedicat lui Dumnezeu și au separat de petrecerea cu vulgul viața lor, cu scopul ca să servească Domnului. Deci un om de felul acesta prin aceea că s-a predat lui Dumnezeu, tîndu-și de la sine celelalte fapte, se zice sînt. Poate însă să se întîmple că chiar prin aceea că servește Domnului, să nu facă toate astfel cum se cuvine să le facă, ci greșește în unele și păcătuiește. Dar precum acela care se pune de o parte și se separă de toate faptele, ca să urmeze disciplina, de pildă, a medicinii sau a filosofiei, nu va fi îndată ce s-a dedicat acestor discipline așa de desăvîrșit, încît să nu mai păcătuiască în vreoa privință, ci, dimpotrivă, de abia păcătuind mult va ajunge cîndva la desăvîrșire și totuși îndată ce s-a închinat studiilor acestora e sigur că se

69. Op. cit., col. 507.

70. Op. cit., col. 506.

71. Ep. LV, cap. 23; ed. Hartel, pp. 641-642: «et idcirco, frater carissime, poenitentiam non agentes nec dolorem delictorum suorum toto corde et manifesta lamentationis suae professione prohibendos omnino censuimus a spe communicationis et pacis, si in infirmitate atque periculo cooperint deprecari, quia rogare illos non delicti poenitentia sed mortis urgentis admonitio compellit, nec dignus est in morte accipere solacium qui se non cogitat esse mortuorum».

72. Fedagog, Lib. I, Migne, P.G. VIII, col. 348-349.

numără sau între medici sau între filosofi, așa trebuie să admitem și despre sfinți că îndată ce s-a închinat cineva strădaniilor spre sfințenie, după ceea ce și-a propus, se numește sînt, dar după faptul că în mod necesar va păcătuî în multe, pînă ce prin uz, prin disciplină și prin silință va tăia de la sine obișnuința păcatului, se va numi, precum am spus mai sus, și păcătos. Ba eu adaug ceva și mai mult, că dacă nu are cineva o țintă sîntă și nu s-a dedicat silințelor spre sfințenie, cînd păcătuiește, nu știe să facă pocăință pentru păcat, nu știe să caute remedii greșelii. Cei ce nu sînt sfinți mor în păcatele lor, cei ce sînt sfinți fac penitență (poenitentiam gerunt) pentru păcate, își simt ranele, își înțeleg căderile, caută preot, își caută sămănata, cer purificarea prin pontifice. De aceea cuvîntul legii spune cu prudență și cu sens, că arhieriei și preoții nu iau păcatele tuturor, ci numai ale sfinților; iar sînt e cel ce își tratează (curat) păcatul său prin arhierie»⁷³).

Păcatul fiind o rană a firii, iar pocăința tratamentul ei medicinal, e necesar ca tratamentul să stea în raport direct proporțional cu ranele ce trebuie tămăduite.

Comentînd Num. 14, 34, unde se spune că Evreii au fost pedepsiți 40 de ani pentru păcatul a 40 de zile și amintind și de **Păstorul lui Herma**, unde, la fel, pentru o zi de păcat se rînduiește un an de ispășire⁷⁴), **Origen** caută să întîmpline obiecția că o asemenea pedeapsă ar contrazice bunătatea lui Dumnezeu cu argumentul că și ranele corpului, deși se fac într-o clipă, au trebuință de timp îndelungat pentru tămăduire: «Dacă se produce o rană în trup, sau se frînge un os, sau se rupe o legătură a nervilor, aceste rane se produc în spațiul unei ore, dar se tămăduiesc în timp lung, după foarte multe suferințe și dureri, căci cîte tumori nu se nasc pe acel loc, cîte chinuri? Dar dacă se întîmplă ca în aceeași rană, sau în aceeași fractură, să se producă o rană nouă, o fractură mai deasă, cîte pedepse și cîte suferințe nu sînt necesare pentru vindecare (curari, medicari)»⁷⁵). Dacă așa se întîmplă cu rănile trupului, tot așa trebuie să se întîmple cu cele ale sufletului, cu păcatele.

«O, dacă am putea vedea cum prin fiecare păcat se rănește asiduu omul nostru lăuntric, cum cuvîntul rău îi produce rană! Se rănește deci prin limbă sufletul, se rănește și prin cugetări și pofte rele, se frînge și se zdrobește prin faptele păcatului. Pe care dacă le-am putea vedea pe toate și am simți rănile sufletului, e sigur că am rezista pînă la moarte păcatului. Dar ca și aceea care, fie că sînt plimi de demoni, fie că sînt înstrăinați cu mintea, nu simt cînd se rănesc, așa și noi, fie înnebuniți de poftele veacului, fie îmbătați de patimi, nu putem simți rănile, nu putem simți cîte prăbușiri ale sufletului ne adunăm păcătuind. Și de aceea o rațiune cu totul consecventă cere să fie extins timpul pedepsei, adică al curei și doftoricirii (curae ac medicationis), și pentru fiecare rană, după calitatea plăgii de vindecat, să fie prelungit și înșeși supliciile sufletului: și acestea auzindu-le cel ce a păcătuî, să mediteze și să nu mai păcătuiască. Căci întoarcerea în viața aceasta și o pocăință făcută în chip rodnic, aduce o vindecare grabnică a rănilor de acest fel, pentru că pocăința nu vindecă numai rana trecută, ci și după aceea nu mai lasă sufletul să fie rănit de păcat. Dar adaug și aceea: de pildă, dacă

73. In Num., X, 1; Migne, P.G. XII, col. 638.

74. Pastor Hermae, lib. III, similitud. 6, cap. 4.

75. In Num., hom. VII, Migne, P.G. XII, col. 623.

sînt păcătos, oare aceeași pedeapsă o voi avea de am păcătuiri odată, pe care aș avea-o de aș păcătuia a doua, a treia oară și mai des? Nu va fi așa; ci după modul, numărul, și măsura păcatului se va măsura și cantitatea pedepșii» 76).

Faptul că timpul de pocăință se măsoară cu păcatele și faptul că pocăința înseamnă lacrimi, post, înfrînare, rugăciune, ne arată că în era primară pocăința, nu se reducea la un regret platonice pentru păcatele săvîrșite, la un sentiment subiectiv, ci ea trebuia să se manifeste în acte exterioare obiective, ea supunea și trupul la o disciplină. Inducînd aceasta, Origen folosește totdeauna, ca și Ciprian și ca întreaga Tradiție, expresia: **Poenitențiam agere, a face pocăință** (Busso tun). Reducerea pocăinții la așa zisa «căință», ca sentiment pur lăuntric și de un moment, sau în orice caz de scurtă durată, e o invenție a timpurilor recente, o influență a spiritului protestant, care din comoditate, a suprimat întreaga grijă a omului pentru păcat și toată osteneala lui pentru eliberarea de păcat, ceea ce în fond înseamnă o lichidare a problemei păcatului pentru conștiința omului, o adormire a conștiinței lui, lăsînd lui Dumnezeu toată grija pentru ea. Dar Dumnezeu lucrează prin antrenarea omului. Unde nu e mișcată conștiința omului, nu are efect lucrarea lui Dumnezeu.

Cel zdrobit de plîns și de durere, care și-a macerat trupul și și l-a vestejit prin post și multă înfrînare, aduce o jertfă mai adevărată decît cele aduse de Evrei în Vechiul Testament 77).

Această jertfă de ispășire pentru păcate, această străduință de refacere a firii prin pocăință, simțem datorci cu atât mai mult a o aduce, cu cît însuși Domnul continuă a se jertfi în cer pentru păcatele noastre, a suferi pentru refacerea firii noastre. «Mîntuitorul meu nu se poate bucura pînă ce eu rămîn în fără-de-lege... Cum poate Acela, care se apropie de altar ca să ispășească pentru mine păcătosul, să fie în bucurie; Acela la care se urcă mereu tristețea păcatelor mele?» Plînsul Lui pentru noi e cu atât mai intens, cu cît nu vrem să facem pocăință. «Cît timp noi nu lucrăm astfel ca să ajungem la împărăție, nu poate bea singur vinul pe care a promis să-l bea cu noi. Este deci intristat atîta timp cît persistăm în greșală. Dacă Apostolul Lui plînge pe cei ce păcătuiseră înainte și nu au făcut pocăință pentru cele ce au săvîrșit (II Cor. 12, 21), ce să zic de El care e Fiul iubirii?» Mai mult chiar, toți sfinții din cer plîng pentru noi cînd nu facem pocăință: «Căci încă nu au aceia o bucurie desăvîrșită, atîta timp cît sînt îndurerăți de greșalele noastre și plîng pentru păcatele noastre». Plînge Hristos atîta timp cît nu fac pocăință unele mădulare ale trupului său și plîng sfinții pentru mădularele cu care sînt în același trup al Domnului 78). Dimpotrivă, bucurie este în cer pentru un păcătos care se pocăiește. A nu presta pocăință pentru păcatele noastre înseamnă deci a rămînea nesimțitor la durerea Domnului pentru păcatele noastre, a nu participa la ea, a o face inutilă pentru noi. Și cum durerea Domnului e jertfa lui permanentă, a ne împărtăși de ea fără a fi prestat pocăință, înseamnă a nu fi căutat să ne punem la unison cu starea Domnului de jertfă, de durere.

După ce stăruie asupra necesității autoacuzării păcătosului prin mărturisire la preot și asupra necesității pocăinții, și după ce arată cît de primordios e să fie omul sigur de sine, Origen sfîrșește relevînd oștînda ce și-o

76. Ibidem.

77. In Lev., hom. II, 4; Migne, P.G. cit., col. 419.

78. In Lev., hom. VII, 2; Migne, P.G. cit., col. 478-483.

adaugă cei ce se împărtășesc de sfințele taine cu nevrednicie. «Cînd sufletul tău e bolnav și e apăsător de boalele păcatelor, mai ești sigur, mai disprețiește gheena și mai rzi de chinurile focului veșnic? Nesocotești judecata lui Dumnezeu și disprețuiești Indemnul Bisericii? Nu te temi să te împărtășești cu trupul Domnului, apropiindu-te de Euharistic ca și cînd ai fi curat și nu întinat, ca și cînd n-ar fi în tine nimic? Și făcînd acestea toate crezi că v scăpa de judecata lui Dumnezeu? Nu-ți amintești de ceea ce s-a scris: «Pei truu aceea sînt între voi nepuțincoși și bolnavi și mor mulți» (I Cor. 11-30). De ce sînt bolnavi mulți? Pentru că nu se judecă pe ei înșiși, nu se examinează pe ei înșiși și nu înțeleg ce înseamnă a comunica cu Biserica sau se apropie de așa de mari și minunate taine. Pătinesc ceea ce obișnuies să pătimească cei ce, avînd temperatură, primesc mîncare cu cei sănătoși provocîndu-și lor înșiși moartea» 79).

Dar chiar dacă nu pătimeasc în trupul lor semnele sensibile ale osîndei pentru împărtășirea cu nevrednicie, nu vor scăpa de osînda veșnică. Ei au putut obține iertare de la preot sau episcop, dar din lipsa unei mărturisiri sincere sau a unei pocăințe corespunzătoare cu păcatul, nu sînt scăpați de osînda lui Dumnezeu, ceea ce se arată în neliniștea conștiinții. «Dacă cineva dintre noi păcătuiește, e lepădat, deși nu e lepădat de episcop, fie pentru că ascunde, fie pentru că în vreme ce e iertat, el e lepădat totuși de înșăși conștiința păcatului. Nu-i folosește omului iertarea, cînd Hristos nu primește în căsătorie un astfel de suflet, care e lepădat» 80).

Pocăința este atît de necesară pentru iertarea păcatelor, încît acuză: se dă pe măsura pocăinții. «Dacă pocăindu-ne pentru relele făcute ne înțarțăm la Dumnezeu, primînd Dumnezeu de la noi întoarcerea noastră, ne dă deslegarea de fărădelegi, pe măsura întoarcerii. Căci cui i se iartă mult, a iubit mult și de aceea se spune că femeii aceleia i s-a iertat mult pentru că a iubit mult (Lc. 7, 47). Deci pe măsura pocăinții, se măsoară cantitatea iertării. Să nu ne înșelăm pe noi înșine, socotînd că nu ne s-a administrat aceste reguli, aceste judecăți. Căci socotesc că acela care a împlinit toate dreptățile, și-a spălat toate fărădelegile; iar cel ce a împlinit puține, sau o parte a dreptății, a scăpat de o parte oarecare a nedreptăților. Cel ce a prestat pocăință perfectă și întreagă pentru toate relele (qui vero perfectam pio omnibus malis et integram poenitentiam gesserit), așa încît să ofere lui Dumnezeu un suflet curat, acela a șters toată pată păcatelor; iar dacă s-a pocăit în parte, în parte a meritat dezlegarea» 81).

Origen cunoaște și o pocăință publică, pentru păcatul extrem de grav al adoptării unor învățături străine, sau pentru neîndreptarea păcătosului după admonestări repetate. Dar în amîndouă cazurile preotul o impunea aceasta numai după multă deliberare (multa deliberatione) 82).

Ca și Origen, tot așa și Didascalia Apostolilor cere eliminarea, sau penitența publică fie pentru păcatele notorii foarte grave (ca idolatria) 83), fie pentru altele mai puțin grave, dar de care păcătosul nu vrea să se îndrepte și să facă penitență și care, avînd totuși un caracter public, amenință să infecteze tot corpul Bisericii 84). În primul caz eliminarea o de-

79. Selecta in Psalmos, hom. III, in Ps. XXXVII; Migne, P.G. cit., col. 1386.

80. In Lev., hom. XII, 6; Migne, P.G. cit., col. 548.

81. Selecta in Psalmos, hom. I, in Ps. XXXVIII; Migne, P.G. cit., col. 1404-1405.

82. Selecta in Psalmos, hom. II, in Ps. XXXVII, 6; Migne, P.G. cit., col. 1386.

83. Const. Apostolice, cartea II-a, cap. 28; Migne, P.G. I, col. 651-654.

84. Const. Apostolice, cartea II-a, cap. 38; Migne, P.G. I, col. 692. In cartea II-a, cap. 43, Migne, P.G. I, col. 701, se cere ca intrigantul care a adus pira nedreaptă

cea mai mare autoritate, prescrie pentru curvie șapte ani, pentru preacurvarii și pentru cei ce se spurcă cu animalele timpul îndoit de 15 ani, pentru ucigașii cu voia și vrăjitori 20 de ani. (Sinodul din Ancyra prescria pentru ucigașii cu voia o penitență de toată viața).

Dar nici în sec. IV pocăința aceasta nu înseamnă o răzbunare a lui Dumnezeu asupra păcătosului, ci are rostul unui tratament medical. De aceea termenele date de canoane puteau fi scurtate, când se observa că penitența și-a dat rodul, adică a întărit firea penitentului împotriva păcatului respectiv, mai înainte. «Toate acestea le scriem, spune Sf. Vasile despre canoanele date, ca să se probeze roadele pocăinții. Căci, desigur, nu cu timpul le măsurăm acestea, ci dăm atenție modului de pocăință. Dar dacă vor rămâne nedespărțiți de obiceiurile lor și vor vrea să slujească mai mult plăcerilor decât Domnului, și nu vor primi viața cea după Evanghelie, nu vom mai avea nici un cuvânt cu ei»⁸⁰.

De aceea, Sf. Vasile permite duhovnicului să scurteze termenele, când vede la penitent că printr-o pocăință covârșitoare apare mai curând ca un fruct al pocăinții, viața cea fără de păcat.

«Dacă fiecare dintre cei căzuți în păcatele amintite, va petrece cu sfrâg în mărturisire, cel încredințat de Dumnezeu iubirii de oameni să deslege și să lege, văzând mărturisirea (pocăința, n. pr.) covârșitoare a păcătosului, de va vrea din iubire de oameni, să micșoreze timpul epitimilor, nu va fi vrednic de osândă, istoria din Scripturi arătându-ne că cei ce se mărturisesc (se pocăiesc, n. pr.) cu mai mare durere, capătă mai repede iubirea de oameni a lui Dumnezeu» (can. 74)⁸¹.

Dar penitența publică nu era prescrisă decât pentru păcate extrem de grave (uciderea, desfrul, idololatria, vrăjitoria). Pentru celelalte penitențelor nu trebuia să facă penitență publică. Asupra lor se păstra secretul după mărturisire și de preot și de penitent (Reg. brev. tract. interr. 279, P.G. 31, 1236).

Ba chiar și pentru păcatele grave nu se prescria de preot penitență publică atunci când prin aceasta se aducea un prejudiciu penitentului. De pildă Sf. Vasile cel Mare cere ca femeia adulteră să nu fie obligată să treacă prin toate stațiunile preacuravrilor, ci să fie lăsată să stea împreună cu credincioșii, dar să nu se împărtășească (can. 24, Rali-Potli, Sintagma, vol. 4, p. 222).

c) In secolele următoare.

Prin actul patriarhului Nectarie de la 391 s-a desființat publicitatea penitenții, deci și repartizarea penitenților în stațiuni, dar nu s-a desființat penitența. Dimpotrivă aceasta a rămas, cum au rămas și termenii prescriși de canoanele din sec. IV pentru diferitele păcate grele. Toate acele canoane împreună cu ale altor Părinți, au fost primite în marile colecții de canoane alcătuite în sec. VI, pe vremea împăratului Justinian. Ele sînt confirmate și de can. 2 al sinodului Trulan, dar acesta precizează totodată în can. 102 că aplicarea riguroasă a termenelor prevăzute de ele se va face numai în cazurile extreme, când penitentul va rămîne mereu cu suflul învîrtoșat. Incolo să se ia în considerare dispoziția penitentului și să nu se urmărească decât însănătoșirea lui. Dar tocmai de aceea o anumită pocăință

⁸⁰ Can. 84, la Rali-Potli, op. cit., vol. 4, p. 253.

⁸¹ Can. 74, la Rali-Potli, op. cit., vol. 4.

cidea episcopul, pe baza unui denunț confirmat de trei martori nepărtinitori⁸⁵). În al doilea caz, pe baza unui denunț de la un om fără pată, dar numai după ce cel denunțat, sfătuit înții între patru ochi de episcop, sau între unul sau doi martori, refuza să se căiască și să se îndrepte⁸⁶). Atunci se proceda la eliminarea lui pentru a nu se contamina de pilda rea toată turma. Pentru aceste păcate mai ușoare, pocăința publică dura mai puțin și se putea repeta. Avînd ele un caracter mai mult sau mai puțin notoriu, e explicabil de ce și judecata asupra lor se făcea oarecum în forul extern, pe bază de denunț și martori.⁸⁷

Pînă la excomunicare erau diferite alte pedepse. În general pocăința este și după acest document, condiția neapărat necesară pentru îndreptarea delicventului. «Dumnezeu a făgăduit să acorde iertare celor ce se pocăiesc»⁸⁷.

Dar pocăința pentru anumite păcate este atît de împreunată cu oprirea de la rugăciunea comună (Liturghia), încît păcătosul care nu e oprit de la aceste de către episcop sau intră la Liturghie împotriva opreliștii, nu are prilejul să se pocăiască, ba pe lângă aceasta face să se piardă și alții, care prind curaj să păcătuiască, văzînd că păcătosul nu e pedepsit⁸⁸.

Pocăința înseamnă durere, întristare, lacrimi, dar și timp. De aceea omul e avertizat să nu caute să facă experiența păcatului; «căci ce știi, omule, după ce ai păcătuit, de vei avea zile în această viață, ca să te pocăiești?»⁸⁹.

b) In sec. IV.

Pocăința publică pentru păcatele grave, a cărei existență e certificată de pe la începutul sec. III, se organizează în mai multe stațiuni în a doua jumătate a sec. III (a se vedea canoanele Sf. Grigorie Taumaturgul), dar atinge o înflorire deplină în sec. IV. Despre ea vorbesc canoanele sinodului din Ancyra (314), ale sinodului I ecumenic, ale Sf. Vasile cel Mare și Sf. Grigorie de Nisa. Pocăința aceasta era impusă de preot cu ocazia primirii mărturisirii secrete. Anii cei mulți ai acestei pocăințe se repartizau în patru stațiuni: penitenții plîngeau cîțiva ani la ușa bisericii, ascultau cîțiva ani partea didactică a Liturghiei cu catehumenii, asistau în genunchi (cădeau) cîțiva ani la toată Liturghia, stăteau cîțiva ani împreună cu credincioșii pînă la sfîrșit și în sfîrșit erau primiți la sînta Impărtășanie. Numărul total de ani ai pocăinții publice variaza în canoanele sinoadelor și ale Părinților amintiți. Sf. Vasile, ale cărui canoane s-au bucurat de

împotriva altui membru al comunității, să fie pedepsit cu excomunicarea cerută pentru acela. Iar dacă, după ce e reprimat, face iarăși același lucru să fie scos din nou. Cu această ocazie se arată că eliminarea se aplica mai ales celor ce divizau și turbau pacea și unitatea Bisericii prin purtarea lor. «Cînd se va afla un măduar de prisos, cugetînd lucruri viclene și aducînd necinste trupului și agîtîndu-l cu dezbinări și calomnii... acesta fiind scos a doua oară din Biserică, cu dreptate s-a tăiat de la adunare».

⁸⁵ Op. cit., cartea II-a; Migne, P.G. I, col. 637-640.

⁸⁶ Const. Apost., cartea II-a, cap. XXXVII-VIII; Migne, P.G. I, col. 689-692.

⁸⁷ Cartea II-a, cap. 11; Migne, P.G. I, col. 606.

⁸⁸ Cartea II-a, cap. 12; Migne, P.G. I, col. 612. Păcătosul de a intrat în adunare, de va vedea curăția episcopului și a credincioșilor, trusîndu-se va leși pașnic, cu rușine și multe lacrimi, străpuns la inimă, și va rămîne turma curată; și va plînge înaintea lui Dumnezeu și se va pocăi pentru ceea ce a făcut; și va avea nădejde, și turma toată privind lacrimile a celui, va ști că cel ce păcătuiește, prin pocăință se mîntuiește de plerzare».

⁸⁹ Cartea II-a, cap. 11, ibidem.

este necesară. «Cei ce au luat de la Dumnezeu puterea de a lega și a deslega trebuie să privească la calitatea păcatului și la promptitudinea spre în dreptare a celui ce a păcătuit și așa să aplice doctoria acomodată boalei, ca nu cumva uzând de o lipsă de măsură, să dea greș în mintuirea bolnavului. Căci boala păcatului nu e simplă, ci variată și de multe feluri și odrăștește în multe mișcări vătămătoare, din care răul se întinde mult și înaintează departe, până ce pune stavilă puterii tămăduitoare. De aceea, cel ce are știința medicală a duhului, mai întâi trebuie să cerceteze poziția celui ce a păcătuit și să vadă de tinde spre sănătate, sau, dimpotrivă, prin purtările lui își sfârșește boala împotriva lui, și cum își duce viața în acest timp (al pocăinței) și de nu lucraze împotriva medicului, și de nu cumva sporește boala prin aplicarea doctoriilor, — și așa să măsoare mila după vrednicie. Căci toată grija lui Dumnezeu și a celui ce mînuiește puterea pastorală este să readucă oala cea răcită și pe cea mușcată de șarpe să o vindece și nici să nu o împingă în prăpastia disperării, nici să nu sloboadă frul spre o relaxare și o nesocotire a purtărilor, ci în tot modul, fie prin doctorii severe și dureroase, fie prin altele mai dulci și mai blînde, să stea împotriva patimii și să lupte pentru cicatrizarea ranei, prăbind fructele pocăinții și cîrmuind cu înțelepciune pe omul chemat la strălucirea de sus. Căci amîndouă trebuie să le știm noi și cele ale rigurozității și cele ale compătimirii. Iar cînd nu primesc sîntuirea exactă (penitenții) și cele ale compătimirii moștenite, precum ne învață Sf. Vasile⁹²».

Dar acest principiu al scurtării epitiimilor în caz de bună voință din partea penitentului, afirmat, după însăși pilda Sf. Vasile cel Mare și Sf. Grigorie de Nisa, de sinodul Trulan, nu se putea să nu-și găsească și anumite concretizări în practica penitențială. Asemenea concretizări avem de la Nichifor, patriarhul Constantinopolei, la începutul sec. IX, care supunea curvia unui bărbat cu o fecioară la o epifimie de patru ani, iar cu o văduvă unei epitemii de trei ani⁹³. Scurtări și mai mari aflăm la Teodor Studitul, contemporan cu Nichifor, care prescrie chiar pentru ucideri o epitemie de trei ani, ca și pentru preacurvie, pederastie și desfrînare o epitemie de trei ani și numai față de păcătoși ce nu se pocăiesc gătesc mai mult de trei ani și numai față de păcătoși ce nu se pocăiesc gătesc cel Mare⁹⁴. Dar de cea mai mare autoritate în aplicarea scurtării epitiimilor pentru cazuri de căință intensă a penitenților, s-au bucurat recomandările lui Ioan Postnicul, care, după unii, este patriarhul Constantinopolului din scrierile sec. VI, iar după alții un ieromonah din sec. XI⁹⁵. În orice caz unele sfaturi din scrierile sale («Acoluția și rînduiala pentru cei ce se mărturisesc», P.G. 88, 1889-1918 și «Cuvînt despre pocăință», P.G. 88, 1919-1936), coincid cu unele sfaturi ale patriarhului Sofronie al Ierusalimului, din sec. VII (περὶ ἑσθράτου, P.G., 87, 3365-3372), Teodor Studitul și săvîrșit de persoane sub 30 de ani, epitemii până la 2 sau 3 ani, iar celor

92. Ralli-Potli, op. cit., vol. 2.

93. Constituciones Ecclesiasticae, la I. Pitra, Sptologium Sotesmense sanct. Patrum, t. IV, pp. 404-405.

94. A. Pavlov, Nomocanon pri Bolgom Trebnik, Moscova 1897, p. 23.

95. K. Holl, Enthusiasmus und Bussewalt beim griechischen Mönchtum, Leipzig, 1898, pp. 295-296.

96. A. Pavlov, op. cit., pp. 26-27.

peste 30 ani, epitemii până la 3 sau 4 ani. Dar idacă păcatele acestea s-au săvîrșit după fire și nu contra firii, epitemiile pot fi scurtate pînă la un an sau chiar pînă la o jumătate de an. Dar uciderea, inclusiv avorturile și incesturile, se canonișesc pînă la 12 sau 15 ani (P.G. 88, 1904-1905). Epitemiile cuprînse în Sintagma lui Ralli-Potli (vol. 5, p. 430 și urm.), deși sînt date de Matei Vlastares și Const. Armenopolos ca ale lui Ioan Postnicul⁹⁷, nu e sigur că sînt ale lui, întrucît cu toate că termenii de pocăință sînt tot așa de scurți, pocăința în ele e împreunată cu post riguros și cu sute de mătăni zilnic în tot timpul anilor de pocăință, ceea ce nu se află în cele două scrieri care provin sigur de la Ioan Postnicul.

Principalul după Ioan Postnicul e să nu se împărtașească cel care au păcătuit pînă nu s-au lăsat de păcatul mărturisit. «Căci chiar și numai pentru aceasta se vor învrednici de milă la judecată» (P.G. 88, 1929). «Penitru că cel mai greu păcat dintre toate este să se împărtașească cineva cu nevrednicie» (P.G., cit., 1906, 1929). Lucrul acesta își spune și Teodor Studitul: «Principala putere a epitemiei se cuprinde în oprirea de la împărtașirea cu Sf. Taine pentru vremea pe care o rînduiește cel ce dă epitemia» (P.G. 99, 1661).

Canoanele lui Ioan Postnicul erau privite încă în sec. XII, cu rezervă⁹⁸. Dar cu vremea s-au impus tot mai mult. În sec. XIV, ele își găsesc aprobarea canoniștilor Matei Vlastares și Constantin Armenopolos, iar la începutul sec. XV sînt primite în Nomocanonul penitențial ce se alcătuieste atunci la Athos, de un necunoscut. Acest Nomocanon tradus în slavonește în sec. XVI, se tipărește în Rusia de mai multe ori în prima jumătate a sec. XVII, (a treia oară la 1729 de Petru Movilă), la început ca o carte deosebită, apoi ca adaos la Marele Trebnic (Molitvelnic)⁹⁹.

Din limbă slavonă el s-a tradus și în romînește de către călugărul Mihail Moxale și s-a tipărit sub titlul de «Pravilă Mică la Govora 100».

În acest Nomocanon, intrat în uzul duhovnicilor, canoanele lui Ioan Postnicul fac casă bună cu canoanele riguroase ale Sf. Vasile și cu alte canoane vechi și rînduielei mai noi, născute din practica spovedaniei. Se poate spune că dispozițiile riguroase ale Sf. Vasile se conciliază cu canoanele lui Ioan Postnicul, ca limita maximă și minimă. Între care se poate face canonișirea penitențelor, în baza principului stabilit chiar de canoanele vechi că duhovnicii trebuie să se orienteze la impunerea epitiimilor nu de o normă rigidă, ci de varietatea dispozițiilor penitențelor și de efectul pe care-l produce pocăința.

Între limita maximă a vechilor canoane și limita minimă a lui Ioan Postnicul se mișcă și recomandările date de Nicodim Aghioritul, la sfîrșitul sec. XVIII, în cartea sa Exomologhitarion, care a devenit de atunci normativă în Biserica grecească, umbrind autoritatea Nomocanonului 101). Nicodim Aghioritul, pe lîngă oprirea de la împărtașanie și nevoințele ascetice, recomandă și fapte de milostenie, și în general, acte contrare păcatelor săvîrșite. Astfel, celui ce fură sau face nedreptate, Nicodim Aghioritul îi cere

97. De la aceștia și în special de la Matei Vlastare, le-a luat și Nicodim Aghioritul în Βασιλειουπολεως Αις κω τρεδ. In rom. sub titlul Carte foloitoare de suflet, 1799.

98. Ghedec, O. Asec. p. 294. Ralli-Potli, Sintagma, vol. 4, p. 425.

99. A. Pavlov, op. cit., pp. 59-60, 440-441.

100. Idem, op. cit., p. 59.

101. Idem, op. cit., p. 51. Ideile din ea se cuprind și în Cartea foloitoare de suflet, amintită mai înainte.

să restituie lucrul furat sau să refacă paguba, celui ce hulește pe Dumnezeu, să-l slăvească. «Dacă muierea au lepădat pruncul, să-i dai canon (lingă celelalte ale Sf. Ioan Postnicul) să hrănească un prunc sărac, de are mijloc. Zi ucigașului, o duhovnic, ca precum prea sfințitul patriarh Alanasie și împăratul Andronic rînduiesc (Vlastar, slova I, cap. 8), trebuie el să împărțească; averea sa la fleștecare copil ce are, și o parte să dea celui mort, adică miuierii aceluia și copiilor celor săraci ce are acela. Iar de nu are să o dea pomană pentru sufletul celui ucis și să se roage lui Dumnezeu din tot sufletul ca să-l erte și așa cu acestea să facă să tacă strigarea ce face singele celui ucis și cere asupra lui răsplătire» 102).

Se aplică, precum vedem, în canonicare, ca un principiu nou, milostenia, care, pe lângă faptul că e împusă de situația socială mai nouă, infrîngînd egotismul, ca izvor principal al păcatului, contribuie la realizarea aceluiași efect pe care-l urmărește și postul și celelalte umiliri.

Dar Nicodim Aghioritul, cere duhovnicului să cunoască și toate celelalte canoane, ca, pentru cazurile neprevăzute în canoanele lui Ioan Postnicul, să se ajute de acelea și în general pentru cazurile neprevăzute de nici un canon, dar apropiate de cele prevăzute de canoane, să găsească în acelea inspirații pentru canonicare ce trebuie să dea 103).

În rezumat, putem spune că Biserica șiînd pînă azi pe baza principiilor stabilite din vechime, aplică în practica duhovniciei pînă azi fie vechile canoane, cînd penitenții nu fac înjuncții de convertire, fie prescurtări care merg pînă la limita de jos a canoanelor lui Ioan Postnicul, cînd penitenții dintr-o dovadă de mare căință primesc și unele osteneli ascetice și fapte de milostenie.

4. ALTE RINDUIELI BISERICESTI PRIVITOARE LA SPOVEDANIE ȘI LA DISCIPLINA CLERULUI

Duhovnicia este o putere specială împărțită de episcopul local preoților sau ieromonahilor. În vechime, adeseori deslegarea de păcate o dădea penitenților, după prestarea pocăinței, numai episcopul și numai cu delegație specială o dădea și preotul. O dispoziție din Nomocanon precizează: «Dacă va îndrăzni cineva să primească gînduri și mărturisiri fără porunca episcopului local, acela se va pedepsi canonic, ca unul ce calcă dumnezeieștile canoane. Deoarece nu numai pe sine s-a pierdut, ci și toți cîți s-au mărturisit la el, sînt hemărturisii, și cîte a legat sau a deslegat, sînt neîndreptate, după canonul 6 al sinodului din Cartagina și canonul 43 al aceluiași sinod» 104). Dar dacă chiar deslegările date de un preot sau ieromonah cu preoții lucrătoare sînt fără valoare, dacă nu are delegație de la episcop, sau i s-a retras această delegație, cu altul mai mult sînt fără valoare deslegările date de un preot sau ieromonah, oprit de la săvîrșirea tainelor sau caterisit de către episcopul locului. Ba mai mult, can. 28 apostolic și 4 Antiohia di-spune că un preot sau ieromonah caterisit care continuă să săvîrșească sfin-tele slujbe, să fie scos din Biserică.

O altă dispoziție din Nomocanon poruncește ca un duhovnic să nu deslege pe un penitent de epimonia, data lui de alt duhovnic. «Duhovnicul nu are putere să dezlege sau să lege hotărîrea altui duhovnic, caci dacă unul

102. Carte folositoare de suflet, foala 43.

103. Op. cit., foala 46.

104. A. Pavlov, op. cit., p. 86.

legă și altul deslege, se face desbinare; iar Hristos rîu s-a împărțit. Ci cel ce a legat și deslege, după can. 32 al Sf. Apostoli» 105).

Dar aceeași dispoziție în continuare declară că duhovnicul cu adevărat legitim e numai cel ce chivernisește cele privitoare la mîntuirea oamenilor, după legile lui Dumnezeu, nu cei iubitori de slăvă desartă, cei neexperimentați, cei ce practică medicina sufletească pentru cîștig urit. Aceia sînt mai degrabă ucigași de suflete prin neglijența și inexperiența lor. «Dar ațhierul trebuie să hotărască toți» 106).

Deci ațhierul are căderea să judece cînd un duhovnic nu corespunde misiunii sale și să-l oprească să judece cînd un duhovnic, precum tot el are căderea, să judece în cazurile cînd un duhovnic deslege, fără drept, epimonia, date de altul.

Iar o dispoziție asemănătoare din Pravila Mică de la Govora (tradusă tot după Nomocanon) spune: «Popa cela ce va pricestu orice om, ori mic ori mare, ori tînăr ori bătrîn, pînă ce nu va lua scite din sul de la duhovnicul său, oare destoinic este, au ba, unii ca aceia să se gîntească de la preoție, ce se zice întru pocăințe lă ai» 107). De aci se vede și aceea că fiecare cre-dincios trebuie să-și aibă duhovnicul său și să nu umble de la unul la altul.

Dar cu siguranță că atunci cînd se deslege în masă sute și mii de oameni, se face un lucru și mai grav decît anularea epimoniilor altor duhovnici: se anulează fără ca măcar ele să fie cunoscute și fără ca să se fi încercat măcar să se vadă dacă ele corespund sau nu cu dispoziția penitențului. Lucrul acesta trădează la ce-l ce săvîrșeste nu numai închipuirea că e mai bun decît alți duhovnici, ci socotința orgolioasă de a fi un fel de supra-duhovnic suprem, care poate înlătura ceace nu poate Biserica întregă: legile puse de Sf. Sinoade și de Sf. Părinți.

Socotința aceasta o manifestă însă ieromanahii de la Sihuștru și Vladimirești și direct cînd contestă autoritatea ierarhiei constituite a Bisericii, cînd declară că toți ierarhii și preoții Bisericii sînt căzuți din har, din principii morale. Cu o astfel de logică desființează Biserica văzută, căci ne mai recunoștindu-se existența vîreunor preoți nu se mai consideră valide nici tainele săvîrșite de ei, sau se socotește că viața în Dumnezeu nu e condiționată de taine. În amindouă cazurile avem de a face cu un protestantism patent.

Biserica a luat atitudine față de această eroare încă din vremea Sf. Ciprian și a Fer. Augustin. Sf. Ciprian a definit că «episcopul este în Biserica și Biserica în episcop și cine nu este cu episcopul nu este în Biserica» 108). Iar «în afară de Biserică nu este mîntuire» (salus extra ecclesiam non est) 109). Fer. Augustin, la rîndul său, a precizat împotriva Dona-tiștilor, care contestau validitatea tainelor săvîrșite de preoții căzuți în vremea persecuției, că validitatea și eficacitatea tainelor nu depinde de vred-nicia preoților 110).

105. A. Pavlov, op. cit., p. 243.

106. Ibidem.

107. Pravila, biseroasca, numită cea mică, București 1884, p. 57.

108. Epistola 66, 8, ed. cit., p. 733; scrie: debet episcopum in ecclesia esse, et ecclesiam in episcopo, et si quis cum episcopo non sit, in ecclesia non esse.

109. Epistola 73, 21, p. 795.

110. Fr. Looft, Leitfaden zum Studium der Dogmengeschichte, 4 ed., Halle, A. S., 1906.

5. DESPRE ÎMPĂRTĂȘIREA CU SF. TAINE

Toate abaterile în care au căzut ieromonahii de la Sihăstru și Vladimirești provin din tendința unilaterală de a împărtăși pe oricine, cât mai des, ba chiar în fiecare zi, pe motiv că așa ar fi făcut și Biserica primară. Ei ignoră însă — cu voie sau fără voie — faptul că în tot trecutul Bisericii Sf. împărtășanie s-a acordat numai după mărturisirea individuală și numai celor ce nu erau puși, la mărturisire, sub un canon de penitență. Încă *Didachia Apostolorilor* ne spune că dumineca, înainte de aducerea jertfei, credincioșii își mărturiseau păcatele, ca jertfa lor să fie curată (cap. 14, 1). Credincioșii erau atunci atît de puțini încît nu era nici o greutate să se mărturisească toți; ba faptul că erau puțini, impunea chiar ocuparea preotului cu fiecare individual. Mărturisirea trebuia să se facă individual, ba chiar secrete, pentru că uneori numai așa se puteau descoperi cei nevrednici să se apropie de Sf. împărtășanie, lucru la care cei vechi erau foarte atenți.

De aci s-a născut, probabil, indicația despre mărturisirea credincioșilor, aflată în unele vechi Liturghii grecești 111).

Practica aceasta a mărturisirii la începutul Liturghiei exista și în sec. IV, cum ne spune Sf. Vasile cel Mare: «Se adună poporul la noi de dimineață la casa de rugăciune și în osteneală și lacrimi neîntrepuți, mărturisindu-se lui Dumnezeu... etc.» 112). Această mărturisire se putea face și atunci individual, pentru că pe lângă faptul că comunitățile erau încă destul de restrîmte, existînd încă mulți păgîni, o parte din membrii comunităților își făceau pocăința în diferitele stațiuni, și această parte trebuie să fi fost, de fapt, destul de mare, căci în cei 7 sau 15, sau 20 de ani, cît dură poeză cînta pentru fiecare, conform canoanelor din sec. IV, e firesc să fi intrat mulți în ceata celor ce, păcătînd, trebuiau să facă penitență. O altă parte din membrii comunității erau iarăși excluși pentru cîteva săptămîni de la Liturghie, pentru păcate mici, conform *Didascaliei Apostolorilor*. Altă parte, deși stătea cu credincioșii pînă la sfîrșitul Liturghiei, nu se putea împărtăși, făcîndu-și o penitență secretă, ca femeile adultere, de care vorbește Sf. Vasile cel Mare. Toți aceștia nu mai trebuiau mărturisii la fiecare Liturghie. Deci rămîneau foarte puțini cei ce aveau să fie mărturisii în vederea împărtășirii. De altfel, din tot spiritul canoanelor și al indicațiilor scrierilor vechi despre pocăință, rezultă o temeinică cunoaștere individuală a fiecărui credincios de către preot.

La acești puțini credincioși fără pată, la această elită spirituală, se referă can. 2 din Antiohia (an. 341) și 9 Apost., care redă în formă mai simplă aceeași idee. Lor le cere să se împărtășească la fiecare Liturghie.

Can. 2 din Antiohia hotărăște eliminarea celor ce «intrînd în biserică și auzind Sfintele Scripturi, nu participă împreună cu poporul la rugăciune (adică pînă la sfîrșitul Liturghiei), sau se feresc de Sf. împărtășanie cu dezordine».

Dar se pare că nici pe acești puțini credincioși fără pată nu-i sancționa conoul pentru că nu se împărtășeau, ci pentru că lăsează prematur din biserică, producînd dezordine. Aceasta pare a o spune și mai clar canonul 9 Apos., care dispune eliminarea «credincioșilor care, intrînd în biserică, nu rămîn la rugăciune și la Sf. împărtășanie, producînd dezordine în biserică». Pe lângă aceasta mai e de observat că cele două canoane, ce-

lind eliminarea pentru ieșirea prematură de la Liturghie, se inspiră din duhul *Didascaliei* apostolice, care prevede eliminarea pentru cîteva săptămîni de la Liturghie pentru transgresiuni mici și nu rînduiește așezarea săvîrșitorilor lor în stațiuni pentru ani mulți, cum rînduiesc canoanele de la Ancyra și Niceea pentru cei cu păcate grave (desfrînații, idololatrii, ucigașii); cu care se ocupă. Deci avem dreptul să deducem că întrucît *Didachia Apostolorilor* (care face parte în sec. IV din Constituțiunile Apostolice, ca și canoanele apostolice) dispune eliminări de scurtă durată (de una, două, trei, șapte săptămîni de la Liturghie) pentru transgresiuni mici, o eliminare de felul acesta dispun și can. 2 Antiohia și 9 Apostolic pentru cei ce ies prematur de la Liturghie, făcînd dezordine.

La acești puțini creștini fără pată se gîndește și Sf. Vasile cînd cere o împărtășire deasă, se înțelege după ce se mărturisească de fiecare dată. Căci cum s-ar împăca altfel rigorismul canoanelor lui, cu această lărgime? Sf. Vasile spune singur: împărtășirea deasă o pot primi numai cei ce nu sînt sub canonul amînării. Iar sub canonul amînării preotul e dator să pună pe oricine a săvîrșit păcatele înșirate în canoanele sale și ale sinoadelor anterioare. Dar pentru a putea cunoaște pe cei nevrednici de împărtășanie, se înțelege că trebuie să mărturisească în prealabil pe credincioși. «Vai nu numai de cel căruia i se împărtășește trupul Domnului fiind în păcate, ci și de preotul care o face... Nu dați cele sfinte dinților și nu aruncați mărgăritarele înaintea porcilor... (Mt. 7, 6). Vezi să nu scufunzi (înnebunești) pe om în căderea lui. Să nu dai pe Fiul lui Dumnezeu în mîinile celor nevrednici. Să nu te rușinezi, în ceasul acela, de vreunul din cei slăviți ai pămintului, nici chiar de cel ce poartă diadema... Celor cărora nu le-o permite Dumnezeu să cunoască, nu le-o da, căci sînt socotiți ca păgîni. Și de nu se vor întemeieze pe Sf. Vasile pentru practica împărtășirii dese, sînt datori să țină seama și de limitele în care o încuviințează el.

Nu mai la acești puțini creștini trebuie să admitem că se gîndește și Sf. Ioan Gură de Aur cînd dă îndemnul unei împărtășiri dese. Căci fi muștră cu mare severitate pe cei ce se apropie de Sf. Taine fără vrednicie. Și aceasta se pare că o făceau mulți creștini în vremea lui, dat fiind că prin desființarea penitenței publice prin patriarhul Nectarie (391) nu s-a mai făcută o supraveghere și o oprire publică prin diaconi a celor ce, avînd să împlinească un timp de penitență, nu trebuiau să se apropie de Sf. Taine.

Indignat de această apropiere a celor nevrednici de Sf. împărtășanie, Sf. Ioan Gură de Aur constată cu durere: «Să nu se supere nimeni. Nu voi da nume. Dacă intrînd cineva în această biserică, v-ar face să apăreți toți înaintea lui pentru a vă examina pe fiecare, mai bine zis nu acum, ci chiar în ziua de Paști dacă ar cerceta cineva cu deamănuntul pe toți cei ce vin și se spală, după ce s-au apropiat de taine, avînd un astfel de duh încît să știe toate cele făcute cu precizie, ar afla multe păcate mai grele ca ale iudeilor. Ar afla vrăjitori ce se folosesc de farmece, de blesteme, de traficuri rușinoase, curvari, preacurvari, birfitori... Și ca să aflați de cîtă peccare deapsă se fac răspunzători cei stăpîniți de aceste păcate, cugetați la cei vechi; un ostaș a furat lucruri consacrate și toți au pierit. Cunoașteți isto-

113. Poruncă către preot despre harul dumnezeesc, la Ralli-Potli, op. cit., vol. 4, p. 392.

111. K. Holl, op. cit., p. 255.

112. Ep. 207; ed. Garn., III, 311, la Holl, op. cit., p. 255.

prind post, prin privegheri, prin lacrimi, mărturisire și prin toate celelalte, așa să ne apropiem de acea zi după puțină cu conștiința curată» 123. În portanța Postului Paștelui pentru pregătirea spre împărtășanie o subliniază înșă înaintea Sf. Atanasie cel Mare: «Însfrișt curățirea noastră în timpul Paștelui scimii prin rugăciuni, posturi și bune purtări și fapte, re-va permite nouă să mincăm păca și înăuntru Ierusalimului» (Ep. 3, c. 5, ed. Mai, Nova pătr. bibl. VI, 47).

Putem spune că nicicind, în Biserica primară, practica unei împărtășiri mai dese nu s-a asociat cu nesocotirea mărturisirii păcatelor și a penitenței pentru păcatele ce trebuiau puse sub canon.

Aceasta nu s-a împlinat nici în sec. XVIII, când la Atos s-a ivit o discuție dacă e bine să se împărtășească omul mai des sau mai rar. Aderenții împărtășaniei mai dese au fost de acord cu ceilalți, că împărtășirea deasă o pot primi numai cei nesupuși vreunui canon pentru vreun păcat grav, iar pentru aceasta trebuie să treacă fiecare înainte de a se împărtăși pe la scaunul mărturisirii.

Martor despre aceasta este Nicodim Agiilorfiul, care deși în toată acele discuții a scris chiar o carte, în favorul împărtășirii dese 124, a menținut în cartea *Despre Mărturisire* (Exomologhitarion), toate cănoanele vechi menționate cu ale lui Ioan Postnicul, declarând că cel mai principal ajutor pentru îndreptarea penitentului este oprirea de la împărtășanie, pentru mai mulți ani. El spune duhovnicului: «Peste toate acestea să știi duhovnice, că trebuie să dai păcătoșilor, ca un canon și depărtarea de sf. preclistanie cîte atîția ani, precum rînduiește Sf. Ioan Postnicul, punîndu-i înaintea lui acesteia».

Fiule, să știi:

1. Că de te vei împărtăși așa nevrednic fiind, te vei face vînoyat trupului și singelui Domnului, precum zice dumnezeiescul Pavel și te vei împărtăși spre osînda și munca ta, făcîndu-te un al doilea Iuda și asemenea cu Evreii. Că precum Evreii au împuns trupul Domnului nu ca să-l bea și sîngele, ci ca să-l verse, precum tîlcuiește Ioan cel cu gura de aur (Om. 17 I către Corinteni), așa și tu te vei scoti pentru nevrednicia ta că verși sîngele Domnului cel fără de moarte, iar nu ca să-l bei...

4. Să știi că cu această depărtare de la preclistanie se va face pocăința mai întărită și te vei întări mai mult întru dăruul lui Dumnezeu și vei cunoaște mai bine răutatea ta, care îți-a pricinuit păcatul, mai virtos cînd vei vedea pre alții că se împărtășesc și tu te lipsești» 125.

Practica unei împărtășiri dese a tuturor, cu nesocotirea oricărui penitențe pentru păcate grave, se poate armoniza cu spiritul catolicismului, dar nu cu al Ortodoxiei, care a păstrat duhul creștinismului, din următoarele motive:

a) În catolicism, în scaunul mărturisirii se dă feliarea de pedepsele eterne pentru păcatele de moarte, iar epilitmia ce se dă păcătoșului e un echivalent al pedepselor temporale pentru păcate, ce trebuie să le suporte păcătoșul pentru a satisface setea de răzbuunăre a lui Dumnezeu. Epilitmia nu înseamnă, deci, un mijloc de tămăduire a firii îmbolnăvite prin păcat, tămăduire ce are lipsă de durată, în cursul căreia firea nu poate lua hrana

123. Hom. In eos qui primo pascha ieiunant, c. 4, Migne, P.G. XLVIII, col. 987.

124. Cartea se numea *Arloofir*, Vezi la P. A. Sircu, *Istoria Atona*, partea III-a, Petersburg 1892, p. 390 urm.

125. Carte fotobitoare de suflet, foata 55 urm.

ria, Zic de Harmi care a furat un lucru consacrat (Iosua, cap. 7). Acum însă sînt pline toate de rele și nimenea nu se teme» 116.

Interprefind cuvintele Sf. Ap. Pavel: «Cel ce mîncă și bea cu nevrednicie, vinovat va fi trupului și singelui Domnului» (I Cor. 11, 27), Sf. Ioan Gură de Aur zice: «Cei ce iau sîngele și trupul Domnului simplu și cum se nimereste, vor suporta aceeași pedeapsă, ca și cei ce l-au omorît» 117. Sau: «Ceea ce zice (Sf. Apostol) aceasta este: precum cei ce l-au răstignit pe Iisus, așa și cei ce se împărtășesc de taine cu nevrednicie, vor da socoteală» 118. Cel ce se împărtășește cu nevrednicie, cade pe urmă în păcate și mai mari, asemenea lui Iuda, care, după ce s-a împărtășit la Cina cea de taină, fiind a vîndut pe Domnul. Cînd o spune această: Sf. Ioan Gură de Aur, enumără totodată unele păcate, care, îl fac pe om nevrednic, să se împărtășească. Insistența asupra acestui fapt ne face să înțelegem că, în epoca aceea se împărtășeau mulți cu nevrednicie: «Dar, e vremea să ne apropiem de infriçoșata masă. Toți să ne apropiem cu conștiință curată. Nimenea să nu fie viclean, nimenea rău, nimenea răpitor, nimenea birfitor, nimenea uritor de frați, nimenea arghirofil, nimenea betiv, nimenea zavistic, nimenea să nu sînjească, desfrînării, nimenea hol, nimenea unelitor, ca să nu ia judecată sieși. Căci Iuda atunci s-a împărtășit cu nevrednicie și fiind a vîndut pe Domnul, ca să înveți ca mai ales pe cei ce se împărtășesc cu nevrednicie de taine, fi ia diavolul mai des în stăpînire și aceia își atrag o mai mare pedeapsă». Căci precum o hrană trupească, cînd ajunge într-un stomac ce are suciri rele, agravează și mai mult boala, așa și hrana duhovnicească de o ia cineva cu nevrednicie, își îngrămădește sieși osîndă» 119.

Chiar cei fără păcate ca cele înșirate, trebuie să se pregătească cu post și rugăciune în vederea împărtășirii. «Nu ai auzit să și cele trei mii, care s-au bucurat de împărtășanie, erau continuu stărînd în rugăciune și în învătura (Fapte 2, 42), nu în beții și ospețe? Iar tu, înainte de a te împărtăși, postește, ca să te arăți cît de vrednic de împărtășanie» 120. Sau: «Vind să vă apropiați de infriçoșata și dumnezeiască masă și de Sf. Taină, cu frică și cu cutremur faceți aceasta, cu conștiință curată și cu rugăciune» 121.

Sf. Ioan Gură de Aur menționează că și Postul Paștilor de aceea l-au rînduit Părinții, pentru ca credincioșii să se pregătească în cursul lui pentru o împărtășire cu vrednicie. «De aceea este postul și Patruzecimea și slujbele altor zile și auzirile și rugăciunile și învățăturile, ca în tot modul scuturîndu-ne de păcatele săvîrșite în tot anul, prin această împlinire a poruncilor dumnezeiești, să ne împărtășim cu îndrăzneală și în chip evlavios de jertfa aceea nesingeroasă» 122). Sau: «Pentru ce deci postim... aceste patruzeci de zile? Mulți în vechime se apropiau de taine simplu și cum se nimerea și mai ales în timpul acesta în care Hristos ni te-a predat pe acestea. Deci dîndu-și seama Părinții de paguba ce provine din apropierea fără grijă, adunîndu-se au fixat 40 de zile de post, de rugăciuni, de auziri, de slujbe, ca în aceste zile curățîndu-se toți cu osîrdie prin rugăciuni, prin milostenie,

116. Hom. VI, la Ep. c. Efesent, ed. lui Bareille, t. XVIII, p. 233.

117. Hom. despre erezii, ed. Bareille, tom. V, p. 398.

118. Hom. despre martiri, ed. Bareille, tom. IV, p. 400.

119. Hom. II despre trădarea lui Iuda, ed. Bareille, tom. III, p. 654.

120. Hom. XVII la a II-a Ep. către Corinteni, ed. Bareille, tom. XVII, p. 72.

121. Hom. despre Nașterea Domnului, ed. cit., tom. III, p. 606.

122. Ad populum Antioch., Hom. XX, Migne, P.G. XLIX, col. 197.

împărtășaniei, destinată celor sănătoși. În catolicism păcatul nu produce nici o boală în fire. Credinciosul cu păcate grave se poate deci împărtăși din momentul în care primește în scaunul mărturisirii iertarea pedeselor eterne, iar cel care nu se știe cu păcate grave se poate împărtăși și fără mărturisire, căci păcatele ușoare nu implică pedepse eterne, care să albească de o iertare în scaunul mărturisirii. Firea, în concepția catolică, nemolnăvindu-se prin păcat, nu e primejdie de moarte pentru ea să primească hrana tare a Euharistiei. Prin această, catolicismul a părăsit tradiția străveche a creștinismului.

b) Din concepția păcatului și ca boală, în Răsărit, rezultă duhul asetic al ortodoxiei, în armonie iarăși cu tradiția veche, creștină. Păcătosul trebuie să se supună la o disciplină de înfrînări, pentru a scoate din fire slăbi-ciunea înclinării spre păcatul pe l-a săvârșit. El trebuie să ducă o acțiune de mortificare a legii păcatului din sine, iar această reprezentă o jertfă de sine. Numai în acest duh de jertfă se poate apropia de Hristos care și El ni se împărtășește în starea de jertfă, căci numai într-o stare adecvată cu cea a Domnului primit, ne putem uni cu adevărat în duh cu El. Ne unim cu Hristos cel jertfit, în stare de jertfă, adică postind, omorînd egoismul prin milostenie, etc., pentru ca puterea stării lui de jertfă și mai mult să întărească în noi duhul de jertfă, de mortificare a pornirilor păcătoase și de întărire a omului nou, al învierii.

În catolicism s-a pierdut conștiința că credinciosul se împărtășește cu Hristos în stare de jertfă, de aceea diversele teorii ale teologiei catolice au evaporat învățătura creștină că Hristos e în Euharistie în stare de jertfă. În catolicism se vorbește numai de o unire cu Hristos pur și simplu, ca de o unire cu cineva, care produce o simplă bucurie sentimentală, nu și o răspundere, nu și o angajare.

Dar Sf. Apostol Pavel spune: «De cite ori mincați această piine și beți acest pahar, moartea Domnului vestiți, pînă la venirea Lui». Iar Sf. Vasile cel Mare, răspunzînd la întrebarea: «Cum vestește cineva moartea Domnului?», zice: «Precum ne-a învățat Domnul, zicînd: «De vine cineva la Mine, să se lapede de sine și să ia crucea sa». Și Apostolul a arătat-o, mărturisînd: «Mie lumea s-a răstignit și eu lumii... sau: «Omul cel vechi al nostru s-a răstignit împreună cu El, ca să se desființeze trupul păcatului, spre a nu mai sluij noi păcatului» 126).

Și, desigur, că mai ales monahii ar trebui să se împărtășească în această stare și cu acest scop, dat fiind că acesta este roșul chemării lor: să mortifice cu Hristos mai stăruitor pe omul cel vechi al păcatului, ca să crească după omul cel nou, tot cu Hristos.

O altă abateră privitoare la Sf. Împărtășanie, practică de unii din ieromonahii de la amintitele minăstiri, este trimiterea dumnezeieștii Euharistii în tuburi de sticlă, prin mireni și mirence, unor mireni din parohii unde există preoți.

O dispoziție din Pravila Mică spune: «Popa de va da Sf. Taină a lui Dumnezeu cetetelui celui destoinic sau omului prostu (simplu), s-o poarte el încoace și încoalea pentru oarecare treabă, iară nu însuși cu frica lui Dumnezeu să o poarte, unii ca aceia să se pocăiască în 3 ani». La fel e canonisit preotul ce dă cetetelui să împărtășească pe soția lui 127).

126. Reg. brev. tract., 134; Migne, P.G. XXXI, col. 1240.

127. Op. cit., p. 57.

Cum s-ar încredința trupul Domnului mirenilor, cînd canoanele (69 trulan), interzic acestora și intrarea în altar, desigur pentru că se află pe Sf. Masă trupul și sîngele Domnului 128). Numai cei care au slujba de paracalseri pot intra în altar.

A permite mirenilor să umele cu Sf. Taină și a se împărtăși singuri sau a împărtăși și pe alții, înseamnă a nu mai ținea seama de deosebirea între preoți și mireni, ceea ce ușor poate duce la teoria protestantă a preoției generale și la ideea că mireni pot săvîrși și prefacerea.

Dar în această practică se mai ascunde și o altă deviere de la spiritualitatea ortodoxă, ca să nu ne mai oprim asupra profanării la care sînt expuse tainele prin purtarea lor de oricine, în orice loc, în orice dispoziție și stare ar fi, sau asupra disprețului aruncat prin această împărtășire a tuturor din-acele parohii, ca și cînd Euharistia săvîrșită de acela n-ar fi reală.

Sf. Împărtășanie este și țaina unității noastre în Hristos. De aceea ne împărtășim la un loc, dintr-un potir și dintr-o piine. Unitatea această suferă cînd se iau părțile și se duc, fără motiv, pentru împărtășire cu ele în izolare. Nu se mai observă comuniunea insului cu ceilalți membrii ai comunității și stringerea tuturor în jurul preotului, idee larg desvoltată de Sf. Părinți. Sf. Cîril din Alexandria, în această împărtășire a tuturor din același trup al Domnului, vede temelul Bisericii ca trup tainic al Domnului: «Căci într-un trup, în al Său adică, binecuvîntîndu-i pe cei ce cred în El, prin împărtășirea tainică îi face un trup (συνεσθῆναι) cu sine, și între ei. Căci cine ar și despărți și scoate din unitatea naturală întreolaltă pe cei legați printr-un trup în unitatea lui Hristos. Căci dacă toți ne împărtășim dintr-o piine, toți alcătuim un singur trup» 129).

Ieromonahii de la minăstirile amintite pe de o parte anulează persoanelle în masă, cînd le irtă în bloc, pe de alta le separă una de alta, cînd le trimite Euharistia pentru împărtășire în izolare. În amîndouă felurile se abat de la unitatea adevărată a credincioșilor în Hristos, care este o unitate de persoane responsabile, o unitate în iubire.

CONCLUZII

Pe baza mărturiilor din tradiția de totdeauna a Bisericii, care s-ar putea înmulți considerabil, putem formula următoarele concluzii:

1. În întreg trecutul său, Biserica i-a îndemnat pe credincioși la o luptă serioasă cu păcatul.

În spiritul acestei lupte le-a cerut totdeauna, pentru izbăvirea de el, o mărturisire personală și o pocăință extinsă în timp pentru păcatele grave. Prin mărturisirea personală a ridicat pe credincios la conștiința accentuată a răspunderii sale și a unui raport personal între Dumnezeu și el. Iar prin pocăință, a exercitat o lucrare stăruitoare și sistematică de educație a credincioșilor, de conducere treptată a lor spre starea bărbatului desăvîrșit în Hristos.

Ieromonahii de la minăstirile Sihăstiru și Vladimirești nu țin seama de realitatea gravă a păcatului, nu iau în seamă grija de el și temerea de el. Această și proprie concepției protestante, după care omul nu trebuie să se preocupe nicidecum de păcat, căci păcatul nu poate fi scos din fire, în lumea

128. Vezi și A. Pavlov, op. cit., p. 187, unde e citat și can. 11 al Patriarbului Nichifor pentru monahia, care poate intra în altar.

129. Comment. la Ev. lui Ioan, lib. XI, cap. 11; Migne, P.G. LXXIV, col. 500.

aceasta, prin nici un efort, pe de altă concepție, catolică, după care păcatul nu are nici un efect păgubitor asupra firii omului.

În spiritul acestor concepții, practica rătăcirilor ieromonahi suprimă mărturisirea personală și pocăința, ca mijloace de luptă a omului cu păcatul și de desăvârșire. Suprimarea mărturisirii personale slăbește răspunderea omului pentru păcat și conștiința întinării cu Dumnezeu care-i cere socoteală de el. Suprimarea penitenței privează Biserica de orice prilej de educație sistematică a credincioșilor, iar pe aceștia de orice îndemn la luptă împotriva păcatului și a patimilor din fire.

2. Cei ce și-au însușit această practică se depărtează de la tradiția Bisericii prin ridicarea lor peste toți duhovnicii, peste toate canoanele și peste toată Biserica, atunci când desleagă în masă pe toți credincioșii de orice epitalmie.

3. Foștii ieromonahi de la amintitele înmăștiiri trădează o mentalitate protestantă când trimițând Euharistia prin mireni altor mireni, micșorează deosebirea dintre preoți și mireni și consideră Euharistia, trimisă de ei superoară celei săvârșite de preoții din parohii, iar prin îndemnul la împărțirea mirenilor în izolare, fără trebuință, slăbesc unitatea Bisericii și legătura mirenilor cu preoții.

4. În același timp se resimt de o influență catolică atunci când se împărtășesc de Domnul lipsiți de orice duh de ierfă, fără spovedanie personală, fără pocăință, fără post și fără voință de a se întări în acest duh de ierfă din Domnul cel ierfrit. Prin aceasta ei nesocotesc starea de ierfă a Domnului, sau nu-i găsesc nici un rost practic pentru viața credincioșilor care se împărtășesc de ea.

5. Ei se depărtează de la tradiția Bisericii când dau trupul Domnului celor cu păcate grele înainte de a fi făcut vreo pocăință, pricinuindu-le o primejdie de moarte veșnică. Ei tocnep Euharistia ca lucrind magic, când nu cer nici o pregătire de la om, nici un efort de a se apropia cu vrednicie de ea. Ei nu o concep ca o putere ce lucrează spiritual, prin întinirea cu un efort spiritual din partea omului.

6. Cea mai grea osîndă și-o pricinuiesc ei însă când, contrar tradiției Bisericii, se fac vinovați de neascultarea față de autoritatea bisericească, slujind în continuare și după ce au fost caterisiți.

Credincioșii nu trebuie să se lase amăgiți de acești foști ieromonahi care le promit mult, dar nu le pot da iertarea păcatelor, pentru că o iertare dată în afară de legătura cu ierarhia canonic constituită a Bisericii și fără o pocăință pentru păcatele grele, nu e iertare adevărată. Și e o mare primejdie pentru credincioși să se lase adormiți de falsa iluștire de pe urma unei iertări ireale, în loc să-și caute iertarea reală de la preoții care stau în legătură cu ierarhii lor și în seamă de canoanele Bisericii.

Dar primejdia aceasta și-ar atinge gradul suprem dacă ei ar continua să primească tainele de la acei ieromonahi, acum când sînt caterisiți, acum când nu mai au dreptul și puterea să săvârșească tainele. Credincioșii nu numai că nu pot primi nimic de la ei, dar și-ar pricinui și o grea osîndă, conținund să stea alături de cei ce imită tainele numai la arătare, ca la teatru, și deci le profanează, odată ce sînt desbrăcați de vrednicia preoțească.

Pr. Prof. D. STANILOE

IN LEGATURA CU RATA CIRILE STILISTILOR

CUVINT DE LAMURIRE

Editura Institutului Biblic si de Misiune Ortodoxa, sototind ca articolul Prea Cuviosului Arhimandrit Ilie Cleopa, pe care-l publicam in aceste pagini, va aduce un real folos tuturor clericilor for care mai au printru enorastit lor credincios amagiti de ratal cirila stiliste — a hotarat sa tipareasca acest articol si in biosura aparte. Prea Cucerntul Preoiti, care dorest sa alba mai multe exemplare din aceasta brosurd, sint rugati ca in termen de zece zile de la primirea acestei reviste, sa comunice in scris P. C. Pr. I. Gagiu, redactorul respectabil al revistei „Biserica Ortodoxa Romina”, str. Antim, 29, rajonul N. Balcescu, Bucuresti, numarul de exemplare ce volest sa li se expedieze direct.

REDACTIA

CUVINT INAINTE

Pricinile care m-au indemnat a scrie cele ce urmeaza au fost doua: mai intii indemnul si binecuvintarea I.P.S. Patriarh Justnian al Bisericii Ortodoxe Romine, apoi discutiile care le-am avut in mai multe rinduri cu conducatorii gruparii stiliste de la manastirea Slatioara si din alte parti, care au zeificat calendarul vechi si care pentru indreptarea lui au facut si fac multa turburare intru credincioși și cū multă ironie vorbeste de rău și defaimă ierarhia canonică a Bisericii noastre Ortodoxe, și pe sfinții ei slujitori.

Din cele discutate cu ei, am aflat că temeiurile cele mai de seamă pe care se sprijină în susținerea rătăcirii lor și acuzațiile pe care le aduc Bisericii dreptmăritoare ar fi următoarele:

1. Că noi, cei ce am îndreptat calendarul vechi, am ajuns să nu ne mai conducem după Sfinții Părinți, ci după părerea astronomilor și a filozofilor.
2. Că Biserica nu a avut nici un temel să îndrepte calendarul vechi, deoarece nu avea nevoie de nici o îndreptare.
3. Că prin îndreptarea calendarului s-au stricat dogmele adevăratei credințe și toate așezămintele canonice ale Sfinților Părinți.
4. Că s-a schimbat data Paștilor, pe care Biserica le-a prăznuit totdeauna la aceeași dată.
5. Că Biserica este obligată a se ține cu prăznuirea Sfințelor Paști de paștele evreesc.
6. Că Sfinții Părinți de la Soborul din Niceea, în anul 325, ar fi întocmit o pascale pentru toți anii, cît va fi lumea.
7. Că această pascale, dacă nu se găsește arătată în canoanele sinodului I, apoi se găsește în practicalele acestui sfinț sinod.